

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Andra kammaren.

Nr 8.

Tisdagen den 2 mars.

Kl. 4 e. m.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde, jämlikt herr talmannens förordnande, undertecknad vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollen för den 23, den 24 och den 27 nästlidna februari.

§ 2.

Herr statsrådet *Andersson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 55, angående viss kreditgivning till Finland;
- nr 66, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor, m. m.;
- nr 67, angående ersättning till G. W. Johansson i anledning av sjukdom ådragen under militärtjänstgöring; och
- nr 70, angående inrättande av en försvarets bostadsanskaffningsnämnd.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionerna:

- nr 56, angående temporär utsträckning av rätten för fiskefartyg att intaga gods från provianteringsfrilager i vissa städer; och
- nr 57, angående utsträckning i vissa fall av i 8 § 1 mom. tulltaxeförordningen stadgade tidsfrister för åtnjutande av tullfrihet;

till statsutskottet propositionerna:

nr 58, angående uppförande av vissa byggnader å Ladugårdsgårde i Stockholm; och

nr 59, angående anskaffning av vissa radiostationer;

till bankoutskottet propositionerna:

- nr 60, angående delaktighet i statens pensionsanstalt för läkare vid fristående centraldispensärer;
- nr 61, angående delaktighet i statens pensionsanstalt för vissa icke-ordinarie lärare vid statsunderstödda handelsgymnasier; och
- nr 62, angående rätt till tjänstårsberäkning i pensionshänseende i vissa fall för befattningshavare hos skogsvårdsstyrelse;

till statsutskottet propositionerna:

nr 63, angående anslag till telefonstationsbyggnad i Trollhättan;

nr 64 angående om- och tillbyggnad av garnisonssjukhuset i Boden; och

Andra kammarens protokoll 1943. Nr 8.

nr 65, angående anslag till statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens alkoholistanstalt därstädes;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 68, angående fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 69, angående återbetalning av vissa pensionsavgifter till f. d. länsjägmästaren C. O. F. Stenborg och länsskogvaktaren A. Johansson Rova; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 72, angående viss ökning av malmbrytningen i Luossavaara gruvfält; och nr 73, angående anslag till statens intressekontor m. m.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 3 och 32—34, bankoutskottets utlåtanden nr 4—8, första lagutskottets utlåtanden nr 10—13, andra lagutskottets utlåtanden nr 2—8, jordbruksutskottets utlåtanden nr 4 och 5, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 1 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 1 och 2.

§ 5.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Hallberg**, som anförde: Herr talman! Bland den mängd av norska flyktingar, som kommit över till vårt land och som bliva anvisade skogsarbete, finnes en hel del, vilka på grund av sjukdom eller alltför klena kroppskrafter för det påfrestande skogsarbetet komma i en särskilt bekymmersam ställning, då de vägras arbetstillstånd för andra, mera lämpliga arbeten. Med nuvarande former för behandling av ansökningar om arbetstillstånd drar det också ofta så långt ut på tiden, innan de sökande erhålla besked från vederbörande myndighet, att även detta innebär stora svårigheter för dem. Att friska och arbetsföra personer bland flyktingarna hänvisas till skogsarbete, finnes intet att invända emot. Men annorlunda ställer det sig för sådana som genom sjukdom eller olycksfall fått sin arbetsförmåga så nedsatt, att de rimligen icke böra tvingas ut på skogshuggning. Här några exempel.

En norsk yngling anvisades arbete i skogen. Han lider emellertid av en defekt i huvudet, som gör det mycket svårt för honom att arbeta nedböjd så, som huggning och sågning av träd kräver. Han har läkarintyg på obotlig skada i huvudet. Han försökte av denna anledning få ett lättare arbete, och han erhöll löfte att få anställning vid en musikinstrumentfabrik i Älvdalen i Dalarna, varför han hos socialstyrelsen sökte arbetstillstånd. Han fick vänta i sju veckor på svar, och när detta äntligen kom, var det avslag på ansökan. Han måste till skogen.

En annan norsk flykting, som lider av magsår och vistas på det lilla hemmet i Korsnäs, där norska flyktingar ha en fristad under begränsad tid, tills de hinna ordna för sig med arbete, har lovats anställning som köksbiträde på en restaurang. Han har yrkesvana såsom köksbiträde. Då detta fall meddelades mig, hade mannen väntat i tre veckor på svar på sin ansökan om arbetstillstånd utan att han ännu kunnat få besked om han får ta anställningen eller ej.

Ett tredje fall gäller en 36-årig norsk sjöman, vilken varit inlagd på läns-lasarettet i Falun under cirka nio veckors tid och genomgått en svår njuroperation, efter vilken han nu är oförmögen att taga något tyngre arbete, vilket han kan styrka med läkarintyg. Mannen i fråga erhöll löfte att få plats så-

Interpellation. (Forts.)

som gårdskarlar vid ett pensionat. Men nu har han fått avslag på sin ansökan om arbetstillstånd för nämnda anställning. Vid ett större turisthotell i Dalarna erhöi en norsk yngling, som genom skada är enögd samt fått ena knäet deformerat, anställning för att sköta värmepannan. Men han nekades av myndigheterna att inneha denna plats.

De förhållanden, som här exemplifierats, åstadkomma även trassel och bekymmer för arbetsförmedlingarna, varför dessa senare säkerligen skulle hälsa med tillfredsställelse, om det kunde ges några klarare riktlinjer för huru det skall förfaras med norska flyktingar som söka annat arbete än skogsarbete, i synnerhet då de kunna styrka att de sakna kroppsliga förutsättningar för sådant arbete. Det skulle också vara i hög grad önskvärt, att en snabbare och smidigare behandling av ansökningar om arbetstillstånd kunde åstadkommas. På grund av den långa väntetiden är det förklarligt, om arbetsgivaren, som lovat den sökande arbete, inte kan vänta i veckotal på arbetskraften utan måste återkalla sitt löfte och anskaffa annan arbetskraft.

Med stöd av den motivering jag här anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

1. Anser herr statsrådet nuvarande former för behandling av norska flyktingars ansökningar om arbetstillstånd vara tillfredsställande?

2. Om så inte skulle vara fallet, ämnar herr statsrådet taga initiativ till ändrade bestämmelser beträffande här berörda spörsmål?

3. Anser herr statsrådet det överhuvud taget möjligt att placera norska flyktingar, som i fråga om kroppskrafter sakna förutsättningar för skogsarbete, i annat arbete under vistelsen i vårt land?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation.

Herr **Henriksson**, som yttrade: Herr talman! Måndagen den 1 februari avkunnades utslag i mål mot två tobakshandlande i Varberg, vilka vid redovisning av tobakskuponger avlämnat i ena fallet 51 kuponger om tillhoppa 153 poäng samt i andra fallet 20 kuponger om 60 poäng, vilka avsett annan period än den löpande. I det ena fallet uppgick hela antalet avlämnade kuponger till över 1,200,000.

Detta mål har väckt synnerligen stor uppmärksamhet och det har uppstått en icke oförklarlig undran över de principer efter vilka livsmedelskommissionen i dylika fall uppdrager åt vederbörande åklagare att anställa åtal.

Kupongkontrollen, som affärsmännen nu få utföra utan ersättning, fordrar stor personal och orsakar betydande kostnader. Särskilt under sådana förhållanden kan det icke anses rimligt, att ett misstag, hur litet det än är, skall föranleda åtal för överträdelse av regleringsföreskrifterna.

Enligt min uppfattning bör det på detta område, lika väl som beträffande övrig redovisning, kunna fastställas en viss låg felprocent. Icke utan skäl har man anfört, att man inom olika områden av det ekonomiska livet måste avsätta medel till s. k. felräkningspengar för att skydda personalen mot följderna av de felaktigheter som utan avsikt begås under den pressande tjänstgöringen. Man skulle säkerligen reagera mycket hårt, om t. ex. en banktjänsteman åtalades för forskingring, när kassan på grund av felräkning visade en brist på några tiotal kronor. Lika orimligt är det, att en affärsman skall ådömas straff för att han gjort sig skyldig till en felräkning, vars omfatt-

Interpellation. (Forts.)

ning i och för sig utvisar, att den endast är beroende av misstag och att den med största sannolikhet ej skett i brottslig avsikt.

På grund av vad jag ovan anfört hemställes om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet framställa följande frågor:

Vill herr statsrådet lämna kammaren en redogörelse för de principer efter vilka åtal på hithörande områden för bagatellföreseelser mot krisförfattningarna anbefallas av vederbörande krisorgan,

samt har herr statsrådet för avsikt att utfärda sådana föreskrifter, att överträdelser, vilka på grund av sin omfattning eller andra förhållanden med all sannolikhet bero på förklarliga misstag, ej rubriceras såsom brott mot författningarna och på grund därav föranleda att straff utdömes?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 7.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 43, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen å kapitalbudgeten under statens affärsverksfonder gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1943/44 i avseende å postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.16 e. m.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 3 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 71, med företogs nu val av tjugufyra valmän för utseende av ställföreträdare för riksm. m.

Denna proposition bordlades.

§ 2.

I enlighet med kammarens därom den 24 nästlidna februari fattade beslut företogs nu val av tjugufyra valmän för utseende av ställföreträdare för riksdagens militieombudsman.

Därvid avgåvos 138 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Berg*,
» *Björling*,
» *Carlström*,
» *Dickson*,
» *Eriksson* i Frägsta,
» *Eriksson* i Stockholm,
» *Fast*,
» *Gezelius*,
fru *Gustafson*,
herr *Hallagård*,
» *Hammarlund*,
» *Hansson* i Rubbestad,
» *Hansson* i Vännäsby,
» *Hermansson*,
» *Holm*,
» *Landgren*,
» *Lindberg* i Stockholm,
» *Lindahl*,
» *Lindqvist*,
» förste vice talmannen *Magnusson*,
» *Mosesson*,
» *Nilsson* i Göingegården,
» *Olsson* i Mellerud och
» *Ryberg*.

Dessa personer hade alltså utsetts till valmän.

§ 3.

Anställdes val av sex suppleanter för de valmän, som av kammaren fått i uppdrag att utse ställföreträdare för riksdagens militieombudsman.

Därvid avlämnades 83 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Gardell*,
 » *Jacobson*,
 » *Lindén*,
 » *Lundh*,
 » *Nilson* i Eskilstuna och
 fröken *Öberg*.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 2 och 3 här ovan omförmälda valen.

§ 5.

Svar på fråga.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**, som anförde: Herr talman! I anledning av herr Paulsens fråga ber jag att få anföra följande:

De avsedda markinköpen i Revinge och Silvåkra kommuner ha varit nödvändiga för utvidgning av Södra skånska infanteriregementets övningsfält. För värdering av fastigheterna tillsatte armeförvaltningens fortifikationsstyrelse en särskild nämnd. På grundval av nämndens utredning framlade styrelsen förslag till markinköp. Kungl. Maj:t uppdrog därefter åt styrelsen att med markägarna förhandla om och, i fall där för kronan antagbar överenskommelse kunde träffas, med förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande träffa avtal om markförvärv. Efter slutförda förhandlingar med markägarna framlade fortifikationsstyrelsen definitivt förslag till markförvärv, innefattande ett stort antal med markägarna upprättade köpeavtal. Förslaget underställdes 1942 års riksdag genom propositionen nr 285. Mot förslaget hade riksdagen icke något att erinra. Kungl. Maj:t godkände därefter föreliggande köpeavtal. I ett fåtal fall där frivilliga överenskommelser icke kunnat träffas ha åtgärder vidtagits för förvärv av mark genom expropriation.

Härefter yttrade:

Herr **Paulsen**: Herr talman! Jag tackar statsrådet för det snabba svaret. Jag har föranletts framställa denna fråga av en artikel i en av Skånes större tidningar, där det talades om det oerhörda missnöje, som i Revinge och Silvåkra rådde bland de människor, vilka sålt sina egendomar till kronan. Man framhöll i artikeln, att dessa egendomsägare hade blivit fullständigt överrumplade. De hade icke fått tid att rådgöra om vad de skulle begära och voro oerhört missnöjda med de priser, som bestämts. Missnöjet riktade sig icke mot kronan utan mot kommissionen, som hade haft att klara ut affären med egendomsägarna.

Man refererar i tidningen saken så här: En dag kom det en värpliktig till en egendomsägare och sade till om att egendomsägaren på ett visst klockslag skulle infinna sig på bestämt ställe vid regementet. Man frågade den värnpliktige, vad saken gällde, men det visste han icke. Det var inte mer än tjugo

Svar på fråga. (Forts.)

minuter kvar till den utsatta tiden, så det var bråttom, och man måste skynda sig. Vid regementet samlades därefter på utsatt tid en hel del egendomsägare. Man kallade in dem en efter en. De försökte att få komma in två eller flera på en gång, men det vägrades. För var och en, som släpptes in, talade kommissionen om att kronan ville inlösa hans jord. Egendomsägarna uppmanades att uppgiva vad de ville ha för jorden.

Det är självfallet, att dessa människor från landsbygden icke voro beredda att på rak arm uppgiva värdet av den jord, som kronan ville köpa av dem. I städerna äro de flesta egendomar till salu, men så är det icke på landet. Där vet man i allmänhet icke så noga, vad ens egendom är värd, ty i regel tänker man icke på att sälja. Man pressade vederbörande egendomsägare att på stående fot lämna besked om vad han ville ha för sin jord. Nämnde han ett visst pris, så bjöd kommissionen ett betydligt lägre. Det prutades kraftigt, och man förklarade för jordägaren, att om han icke accepterade det pris, som bjöds, så riskerade han, att det blev expropriation. I händelse av expropriation komme priset att sättas betydligt lägre. Man skrämde upp dessa människor så, att de icke vågade att låta det gå till expropriation.

Om det nu vid dessa underhandlingar har gått till på sätt tidningen relaterat, så måste jag säga, att så bör det icke få gå till. Jag har själv någon gång sålt jord till kronan, men det skedde efter ordentliga underhandlingar, och den överenskommelse, som träffades, var till belåtenhet för båda parterna. Nu vill jag för min del be herr statsrådet att låta verkställa en opartisk undersökning och därvid höra även den part, som klagat, och inte bara den part, som skött utredningen och som redan har givit sin mening till känna, så att, om det skulle visa sig, att saken tillgått så som tidningen uppgivit, vederbörlig rättelse kan ske.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag har helt naturligt icke föredragit ifrågavarande ärenden inför Kungl. Maj:t eller framlagt förslag till riksdagen utan att jag varit insatt i dessa frågor. Jag vill för min del säga, att någon överrumpling kan knappast ha förekommit. Saken är ju den, att först har det skett en värdering av dessa egendomar. Det har skett besiktning på ort och ställe. Varje jordägare visste långt i förväg vad det var fråga om. Det kan icke ha varit svårt för jordägarna att veta, vad de skulle begära för pris för sin jord, eftersom egendomarna blivit värdesatta av personer, som i länet bruka användas för sådana värderingar som de nu åsyftade. Resultatet av sistnämnda värderingar hade ju kommit till jordägarnas kännedom. Jag känner personligen sedan gammalt väl till jordbrukets beskaffenhet i denna trakt. Jag har under förra sommaren ånyo besökt trakten, och jag har noga granskat föreliggande uppgifter om de olika hemmanens och hemmansdelarnas taxeringsvärden, jordareal och byggnadsbestånd samt de priser, beträffande vilka överenskommelse har träffats. Om jag skall uttala något omdöme, så måste jag säga, att vederbörande jordägare av kronan fått bra betalt för sina egendomar. Om jag hyser någon betänksamhet, är det väl snarast därför, att de överenskomna köpeskillingarna snarare förefalla för höga än för låga.

Jag kan för min del icke tänka mig, att det förekommer något mera utbrett missnöje. Alla avtal träffades icke på en gång. Somliga jordägare fingo betänketid, och det finns exempel på att personer långt efter det underhandlingarna avslutats meddelat, att deras betänkligheter mot en frivillig försäljning hävts, och att de föredrogo en frivillig överenskommelse framför expropriation. Det dröjde fyra månader, räknat från den tidpunkt då jordägarna skrevo under köpekontrakten, innan Kungl. Maj:t godkände de träffade avtalen. Hade

Svar på fråga. (Forts.)

det förefunnits något missnöje, så hade väl detta missnöje givit sig till känna genom framställningar till Kungl. Maj:t med begäran om avtalens upphävande, men några sådana framställningar ha icke gjorts. Det har visserligen i denna sak till mig gjorts påstötning från en advokat. Det är ju möjligt, att det finns vissa personer, som tycka, att det är tråkigt, att alla dessa mer än hundra jordägare ingått frivilliga överenskommelser med kronan, och som haft intresse av att det gått till expropriation, men jag tror, att det både för jordägarna och för kronan varit bra, att man kunnat träffa frivilliga överenskommelser. Med den kännedom jag har om förhållandena, måste jag för min del säga, att vad som framkommit angående de överenskomna priserna icke kan utgöra anledning till att vidtaga ytterligare åtgärder.

Herr Nilsson i Steneberg: Herr talman! Då jag är en av dem som tillhört kommissionen skulle det ha varit mig ett sant nöje att i detalj bemöta denna artikel i Skånska Dagbladet för den 25 februari och även herr Paulsens resonemang, men emedan det här gäller en enkel fråga har icke talmannen tillåtit mig att utförligare behandla ärendet. Det är ju icke fråga om en interpellation.

Jag skall be att få hänvisa till den förklaring, som vi avgivit i Skånska Dagbladet för i går. Kammaren skall där kunna finna, huru tillvägagångssättet varit. Det är, som statsrådet säger, så, att vederbörande ha haft ett halvt år på sig från första gången vi gjorde värderingen och till dess vi kallade dem till förhandlingar om frivilliga försäljningar. Det hade gått lång tid däremellan. De ha vetat om detta, det tyda alla tecken på. Det var också det allmänna samtalsämnet i orten under denna tid.

Jag skall bara be att få draga ett par siffror. Vi köpte både hela fastigheter och delfastigheter. Värdet av delfastigheterna kan man icke se i statistiken, men de hela fastigheternas taxeringsvärde är 647,800 kronor. För dem har kommissionen betalat 1,140,550 kronor. Därtill kommer, att det stora flertalet av lantbrukarna icke behövde så vintersäd och klöverfrö, har kunnat sälja foder och gödsel och har, med ytterst få undantag, kunnat få bo kvar i sina hus till döddagar avgiftsfritt samt ha sin trädgård och ett halvt tunnland potatisland i behåll. Då förstår var och en, att vi äro betydligt över 100 procent på taxeringsvärdet. Även om anspråken gärna äro stora hos folk, som tror, att detta blir en guldrush och att man bör passa på, så menar jag, att vi andra ha nog rätt att säga oss, att det får vara måtta i allt.

Herr Paulsen: Herr talman! Försvarsministern framhåller, att någon överrumpling knappast kan ha förekommit. Men har det gått till så som tidningen refererar har det varit överrumpling, även om egendomarna ha varit värderade ett halvår tidigare.

Statsrådet framhåller, att han känner väl till orten. Det gör han också, det är jag övertygad om. Men det gör även jag. Jag tror, att vi känna till den lika bra båda två, även om statsrådet på senare år haft större anledning att titta på den än jag.

Nu har saken setts ifrån den ena sidan. Jag tycker, att det vore rimligt och riktigt, att saken synades även från deras sida, som anse sig ha anledning att känna missnöje. Det är icke mer än rätt och billigt, att, när det yppats missnöje över en sådan sak, man från kronans sida även försöker betrakta saken ur de missnöjdas synpunkt. Och skulle det visa sig, att det varit berättigad anledning till missnöjet, så kan detta nog rättas till.

När herr Nilsson i Steneberg säger, att så och så mycket har man betalat för egendomar, som haft så och så stort taxeringsvärde, så är det naturligtvis

Svar på fråga. (Forts.)

riktigt, men det hindrar icke i ringaste mån, att en och annan ändå fått för litet och blivit lidande.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Jag skulle vilja hemställa till herr Paulsen att nu överväga, huruvida icke en tidningsartikel är en något för klen grund för att göra någon stor sak av denna fråga.

Herr **Paulsen**: Herr talman! Jag har ju för min del stor tilltro till vad som skrives i tidningarna. Men statsrådet, som ursprungligen är tidningsman, förstår säkert att bedöma den saken betydligt bättre än jag.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Ordet lämnades på begäran till

Svar på fråga.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**, som anförde: Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården har frågat mig om jag med hänsyn till tillgången på potatis, vilken synes vara större än den efterfrågan som kan förutses, vill medverka till att upphäva det nu rådande förbudet mot utfodring med småpotatis.

Till besvarande härav får jag anföra följande.

Enligt av livsmedelskommissionen verkställd uppskattning skulle 1942 års potatisskörd — sedan utsädespotatis och beräknade lagringsförluster frånräknats — behöva tagas helt i anspråk för att tillgodose det under rådande förhållanden starkt stegrade behovet av matpotatis samt för tillverkning av en begränsad kvantitet stärkelse och potatisflingor jämte vissa andra livsmedel. För att trygga behovet av potatis för människoföda var det därför nödvändigt att förbjuda utfodring av potatis, och då i den uppskattade skördekvantiteten ingick även den s. k. småpotatisen, var det icke möjligt att lämna denna potatis utanför förbudet.

Potatishandeln var under höstmånaderna och fram till början av januari synnerligen livlig beroende bl. a. på att en omfattande lagring av potatis då ägde rum. Det var i första hand de enskilda hushållen, som i större utsträckning än normalt lagrade potatis för vinterns behov. På de större konsumtionsorterna verkställde emellertid även potatishandeln på uppmaning av och i samråd med vederbörande myndigheter en rätt avsevärd lagring av potatis i syfte att i händelse av en sträng vinter vara mindre beroende av de då besvärliga potatistransporterna.

På grund av den milda vintern ha några svårigheter att få fram potatis hittills icke förelegat. Väderleksförhållandena, särskilt under de senaste veckorna, ha nämligen varit synnerligen lämpliga för utlastning av potatis. Detta jämte den omständigheten, att potatisodlarna under denna tid av året ha förhållandevis god tillgång på arbetskraft, har gjort, att de varit mycket angelägna att få sälja sin potatis. Å andra sidan har, då väderleken varit mindre gynnsam för lagring av potatis, lagerhållarna på sista tiden visat mindre intresse för inköp av potatis, då de, naturligt nog, velat i första hand förbruka sina lager. Dessa förhållanden torde vara tillräckliga som förklaring till att utbuden av potatis för närvarande äro större än efterfrågan. Härav skulle man måhända vilja draga den slutsatsen, att våra potatistillgångar äro större än vad livsmedelskommissionen tidigare räknat med. Utan säkrare hållpunkter för bedömning av läget har kommissionen dock ansett sig böra ännu en tid avvakta utvecklingen av läget på potatismarknaden, innan en lindring av potatisregleringen tages under allvarligt övervägande.

Svar på fråga. (Forts.)

I syfte att så tidigt som möjligt få uppgift om i vilken utsträckning potatisodlarna komma att använda sig av möjligheten att låta spannmålsbolaget inlösa deras potatisöverskott, vilka uppgifter enligt utfärdade föreskrifter skola vara spannmålsbolaget tillhanda senast den 15 mars, har kommissionen i dagarna uppmanat potatisodlarna inom Götaland att om möjligt inkomma med sina hembud före den 6 mars. Skulle det efter sistnämnda datum visa sig, att hembuden av potatis kunna antagas bli större än vad man tidigare räknat med, kommer kommissionen omedelbart att taga under övervägande om någon del av våra potatistillgångar bör disponeras för användning till andra ändamål än direkt konsumtion. För ett sådant fall torde ligga närmast till hands att dels inom fabrikspotatisdistrikten medgiva en något större tillverkning av potatismjöl och dels överväga en uppmjukning av utfodringsförbudet, i främsta rummet vad angår småpotatisen.

Vidare yttrade

Herr Nilsson i Göingegården: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framföra mitt tack för det snabba svaret på min fråga.

1942 års skörd av potatis var visserligen något mindre än medelskörd, men förbudet mot utfodring av potatis jämte den minskade användningen till industriändamål har säkerligen medfört större tillgång av potatis för hushållsändamål än man inom livsmedelskommissionen räknade med. Till detta kommer ju den milda vintern, som, liksom herr statsrådet påpekade, medfört lagringsbesvärligheter, så att man nu, åtminstone inom de mera utpräglade potatisodlande distrikten, faktiskt är allvarligt bekymrad över situationen på detta område. Man kan göra en fråga till de stora uppköparna av potatis. Vi ha ju t. ex. Svenska lantmännens riksförbund, som har möjligheter att lagra en hel del potatis. Jag fick i måndags, då jag tillfrågade Svenska lantmännens riksförbunds potatisavdelning i Göteborg, det svaret, att de ha ingen som helst möjlighet att lagra en enda potatis på tre veckor framåt. Är nu förhållandet enahanda med de andra stora lagerhållarna och vi räkna tre veckor framåt, kan det med nuvarande milda väder tänkas, att vi i södra Sverige måste sätta i gång med vårbruket, och då blir det en besvärande sak när det gäller att leverera potatis.

Jag tror, att livsmedelskommissionen i detta fall är litet grand — om jag får använda ordet — för stelbent. Inom lantbrukarkretsar räknade vi på ett mycket tidigare stadium med att om förbudet komme beträffande potatisens användande för industriändamål, skulle det säkerligen med den skörd vi hade av potatis komma att finnas för mycket potatis fram på vårkanten. Det har alltid varit så, att då det blivit normal skörd av potatis och det i pressen på hösten framkommit antydningar om att potatistillgången icke vore tillräcklig eller att potatis icke fanns för lagring, så ha lantmännen gått in för att icke utfodra i så stor utsträckning som vanligt utan i stället lagrat potatisen, med påföljd att det fram på vårkanten blivit oerhört gott om potatis och stora partier blivit skämda. Det vore beklagligt, om i det avstängda läge vari vi befinna oss det genom onödigt lång lagring skulle uppstå lagringsförluster, och om ett så värdefullt livsmedel som potatisen skulle undandragas det svenska folkhushållet.

Jag beklagar, att icke statsrådet redan nu var i tillfälle att lämna den upplysningen, att förbudet mot utfodring av småpotatis skall upphävas. Det skulle säkerligen ha lugnat och glatt många svenska odlare av potatis.

Vidare anfördes ej.

§ 7.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**, erhöll på *Svar på fråga.* begäran ordet och anförde: Herr talman! Herr Nilsson i Göingegården har frågat mig, om jag vill söka vidtaga åtgärder för att förhindra att större lager av vitkål, vilka ej synas kunna vinna avsättning inom rimlig tid med nuvarande efterfrågan, ej förstöras utan komma till användning såsom människoföda.

I anledning härav anser jag mig till en början böra framhålla, att 1942 års skörd av vitkål var osedvanligt stor. Sålunda var enligt uppskattningar, som verkställdes utav av livsmedelskommissionen anlitade sakkunniga, avkastningen av vitkål per hektar under det gångna året ungefär dubbelt så stor som normalt. För att underlätta skördens avsättning vidtogos redan under hösten 1942 från statens sida åtskilliga åtgärder. I syfte att uppmuntra till utökad torkning av grönsaker bemyndigade sålunda Kungl. Maj:t den 30 oktober 1942 livsmedelskommissionen att uppdraga åt Svenska spannmålsaktiebolaget att under maj månad 1943 inlösa till bolaget hembjudna partier torkade grönsaker av 1942 års skörd om tillhopa högst 1,000 ton. Vidare har igångsatts en livlig propaganda för vidgad konsumtion av vitkål och andra grönsaker. Denna har ock lett till betydande resultat i det att konsumtionen av vitkål under senaste halvåret varit mycket stor. Härtill har givetvis även bidragit det ur konsumentensynpunkt gynnsamma prisläget.

Trots dessa åtgärder föreligger alltså ett betydande överskott av vitkål. Enligt av Kungl. Maj:t lämnat medgivande äger spannmålsaktiebolaget under tiden 1 februari—15 mars 1943 inköpa till bolaget före den 1 februari 1943 hembjudna partier av vissa slag av färska grönsaker av 1942 års skörd, nämligen vitkål, morötter, rödbetor och palsternackor. Till spannmålsbolaget har inom föreskriven tid hembjudits bland annat cirka 9,000 ton vitkål. För att den hembjudna kvantiteten vitkål skall snarast möjligt tillvaratagas har överenskommelse träffats med ett antal företag om utvidgad torkning av vitkål. Dessa företags sammanlagda kapacitet utgör cirka 70 ton färsk vara per dygn. Om torkning kan fortgå under en månad blir den torkade kvantiteten cirka 1,750 ton. Dessutom undersöktes möjligheten av att torka vitkål på vissa andra torkanläggningar bl. a. hos Svenska sockerfabriks aktiebolaget. Licens för utförelse ur riket har hittills lämnats för 2,000 ton. Man torde böra räkna med att ytterligare kvantiteter komma att exporteras. Vidare ha preliminära avtal träffats angående tillverkning av surkål intill en kvantitet av cirka 1,000 ton. Den sammanlagda myckenhet, som skulle komma till användning för torkning, export och surkålstillverkning, uppgår alltså till inemot 5,000 ton.

Resterande myckenheter avser spannmålsbolaget tills vidare skola lagras dels i kylhus och dels i stukorna intill dess varorna kunna omhändertagas för konsumtion. För konsumtion från den 1 februari 1943 till den tidpunkt, då ny skörd kan beräknas komma i marknaden, åtgår enligt livsmedelskommissionens beräkningar tillhopa omkring 6,000 ton. Under förutsättning att de av spannmålsaktiebolaget åsyftade åtgärderna kunna bringas till genomförande skulle således avsättning kunna vinnas ej endast för återstoden av den hembjudna kvantiteten utan även för icke obetydliga mängder därutöver. Enligt föreliggande uppgifter lära ock finnas betydande myckenheter vitkål, som icke hembjudits till spannmålsbolaget. I vad mån dessa uppgifter överensstämmer med verkligheten kan ej nu med säkerhet avgöras. Först när stukorna öppnats i större omfattning blir det möjligt att bedöma läget i detta hänseende. Spannmålsbolaget följer situationen dag för dag och vidtager med största möjliga skyndsamt de åtgärder, som undan för undan anses påkallade och kunna genomföras.

Svar på fråga. (Forts.)

Härefter yttrade:

Herr Nilsson i Göingegården: Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret på denna min fråga. Jag blev glad över upplysningen, att livsmedelskommissionen kommer att sätta i gång med en omfattande propaganda för användandet av dessa grönsaker i hushållet. Jag är övertygad om att denna propaganda kommer att bära frukt. Om — såsom meningen är — Svenska spannmålsaktiebolaget skall få i uppdrag att taga hand om de hembjudna stora partierna grönsaker, kommer det emellertid säkerligen att medföra svårigheter för bolaget att effektuera detta uppdrag. Bolaget har väl ingen möjlighet att i den stora utsträckning, som säkerligen blir erforderlig, lagra så ömtåliga varor som exempelvis vitkål. Vi få dock hoppas, att de åtgärder, vilka enligt vad som tillkännagivits skola vidtagas, i rätt stor utsträckning skola komma att medföra den önskade effekten, så att bekymren på detta område så småningom bli avhjälpda.

Herr förste vice talmannen Magnusson: Det må förlåtas mig, att jag blandar mig i den här saken, ehuru den endast rör svaret på en enkel fråga. Då det emellertid här gäller ett spörsmål, som ligger mig ganska nära, skall jag be att få säga ett par ord. Det berättas om Gustav Vasa, att han i ett av sina sändebrev skrev, att man inte skall lägga för mycket fläsk i kålen, ty »då varder den osund». Jag tror inte, att livsmedelskommissionen, då den förra året utfärdade sin paroll om ökad odling av vitkål och även garanterade ett visst minimipris på densamma, tänkte på att det dock behövs åtminstone litet fläsk till kålen, om den överhuvud i någon mer avsevärd mängd skall konsumeras av den svenska allmänheten, så länge man ännu icke lider direkt brist på andra livsmedel. Nu finns det emellertid ett överskott på vitkål, vilket för var dag som går ruttnar bort allt mer och mer, så att det snart egentligen inte är något annat kvar i stukorna än en rutten massa. Jag har begärt ordet för att fästa folkhushållningsministerns uppmärksamhet på vikten av att man — i den mån det finns möjlighet därtill — så snart sig göra låter åstadkommer ett forcerat användande av vitkål, varvid även möjligheterna till export böra beaktas. Det är tonvis av sådan kål, som ruttnar bort för varje dag, och den nuvarande milda väderleken påskyndar förruttnelseprocessen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8.

Herr statsrådet *Gjöres* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 75, angående lån för ombyggnad av lastautomobiler för bruk med personbilsringar m. m.; och

nr 76, angående anslag till uppförande och drift av en fabriksanläggning för tillverkning av syntetiskt gummi m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 9.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som yttrade: Herr Orgård har med kammarens bifall framställt följande interpellation:

Har statsrådet övervägt möjligheten att de till vedavverkning i skogarna

Svar på interpellation. (Forts.)

under våren och sommaren utkallade värnpliktiga i vissa fall skulle kunna tagas i anspråk även för iordningställandet av skogsvägar eller kan på annat sätt tillgång till arbetskraft ställas till förfogande för detta ändamål i den utsträckning, som kan prövas nödvändigt?

Det har varit naturligt, att man under de första åren av krisen koncentrerat avverkningarna till områden, som haft sådana vägförbindelser till veden kunnat utforslas därifrån utan särskilda anläggningsarbeten. Allteftersom dessa mera välbelägna skogar blivit allt hårdare skattade, har det emellertid blivit nödvändigt att ta upp frågan om att göra större områden åtkomliga för vedavverkningar. Jag har tidigare i ett interpellationssvar till herr Gavelin rörande avverkningsförhållandena i Norrbotten i förbigående berört, att man därstädes var nödsakad att i vissa fall förlägga avverkningen till skogar, som varit mindre givande, medan goda vedskogar stå orörda i brist på kommunikationer. De ansvariga myndigheterna ha också under det sista året ägnat särskild uppmärksamhet åt möjligheterna att exploatera sådana orörda vedskogstillgångar, som äro något så när välbelägna i förhållande till förbrukningsorterna och det allmänna kommunikationsnätet. Framförallt inom Dalarna och södra Norrland lära ganska stora vedkvantiteter kunna utvinnas genom nybyggnad av skogsvägar. Jag har mig bekant, att skogsstyrelsen, som handhar den statliga bidragsverksamheten för enskilda vägbyggen, och bränslekommissionen samarbeta i denna fråga. De vägbyggen jag här talat om kunna naturligtvis vara lika viktiga som avverkningarna. Det måste dock självfallet beaktas, huruvida transportmedel finnas tillgängliga för ett snabbt utnyttjande av nya vägar.

Interpellanten har i detta sammanhang icke berört den finansiella sidan av dylika vägbyggen utan endast frågan om möjligheten att skaffa arbetskraft. Jag tillåter mig också begränsa mitt svar med hänsyn härtill. Som bekant bedrivs vägarbeten för närvarande blott i minskad omfattning. På grund härav vore det säkerligen möjligt att till nya vägbyggen rekrytera arbetskraft, som är van vid vägarbeten. Och så länge sådan finns är det ingen anledning att reflektera på att använda tjänstepliktiga s. k. 43-or. — I detta sammanhang förtjänar det erinras om den till årets riksdag framlagda propositionen om bidrag till vägbyggnadstraktorer, som just äro lämpade för skogsvägsbyggen och som anses vara i hög grad arbetsbesparande.

Den praktiska frågan är närmast, huruvida dessa vägarbeten äro av en sådan angelägenhetsgrad, att de vid tillämpningen av arbetsförmedlingstvånget för byggnadsverksamhet skola jämsställas med skogsbruket, då det gäller arbetskraft lämplig kvalificerad för båda arbetsuppgifterna. Förhållandet är nämligen det, att i mycket stor utsträckning och detta kanske alldeles speciellt inom de områden av landet, där dessa arbeten huvudsakligast komma i fråga, yrkeskombinationen vägarbetare-skogsarbetare är vanlig.

Avgörande för angelägenhetsgraden av dylika vägar blir, huruvida genom anläggandet av sådana — det som här främst kommer i fråga är provisoriska eller mycket enkla vägar — en snabb mobilisering av nya bränslefordrädd kan ske och en stegring av bränsletillförseln blir följden. Sådan situationen nu är måste de skogsvärdande synpunkter, som interpellanten bland annat anfört, tyvärr komma i andra rummet.

Arbetsmarknadskommissionens behandling av hithörande spörsmål sker från fall till fall med hänsyn till verkställd utredning om respektive vägföretags angelägenhet. Riktlinjerna för behandlingen ha avhandlats med bränslekommissionen, varför man lär kunna utgå ifrån, att sådana vägbyggen, som äro av betydelse för bränsleförsörjningen, komma till utförande.

För de vägarbeten, som under rådande krisförhållanden må komma till ut-

Svar på interpellation. (Forts.)

förande, böra anlitas antingen yrkesvägarbetare eller skogsarbetare med vana vid vägarbete, vilka till omväxling med skogsarbetet under viss del av året lämpligen kunna sysselsättas med byggen av enklare skogsvägar av särskild betydelse för vedförsörjningen.

Av anförda skäl synes det för närvarande icke vara påkallat att tillgodose arbetskraftsbehovet för vägbyggnader genom uttagning av år 1923 födda tjänstepliktiga.

Härpå anförde

Herr **Orgård**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation. Av detta svar framgår det visserligen, att herr statsrådet ej för närvarande anser det påkallat att taga dessa tjänstepliktiga värnpliktiga i anspråk för att bygga skogsvägar, men att man hoppas, att genom deras insats i skogsarbetet annan mera lämplig arbetskraft skall kunna frigöras för byggandet av sådana vägar. Av svaret framgår också, att vederbörande myndigheter ha problemet under omprövning och att man således kan förvänta, att arbetskraft i större utsträckning än hittills kommer att ställas till förfogande för byggandet av sådana skogsvägar, som prövas kunna ha en omedelbar betydelse för exploateringen av nya skogstillgångar och som sålunda bli belägna inom sådana trakter av landet, att de med hänsyn till det allmänna kommunikationsnätet kunna anses gagneliga.

Då i herr statsrådets svar även i övrigt framfördes synpunkter, som i stort sett sammanfalla med interpellationens, har jag ingen anledning att upptaga någon debatt i ärendet. Jag skall inskränka mig till att anföra några kompletterande synpunkter på frågan.

För en tid sedan blevo vi ju av chefen för bränslekommissionen erinrade om det allvarliga läge, i vilket vår bränsleförsörjning framför allt med tanke på nästa vinter befinner sig. Det framhölls, att det vid årsskiftet visade sig, att inte mer än 33 procent av den beräknade vedmängden upphuggits, och det upplystes också, att strängare åtgärder vore att vänta gentemot de skogsägare, som ej visade sig villiga att fullgöra sina leveransskyldigheter. Jag tror, att skogsägarna i allmänhet inte ha någonting att erinra mot att de icke lojala skogsägarna bli strängare efterhållna, ty det är klart, att deras försumlighet i fråga om leveranserna går ut över de lojala. Jag tror dock knappast, att man genom skarpare åtgärder i det här avseendet kan få fram några större mängder ny ved.

Det talas om »vedtrötthet» bland skogsägarna. Jag tror, att denna i stor utsträckning beror på vad jag skulle vilja kalla »häströtthet» — jag menar, att eftersläpningen i leveranserna i stor utsträckning beror på de ökade svårigheter vid framforslingen, som uppkommit därav att avverkningarna tränga allt längre bort och in i de stora skogsområdena. Härtill komma också de större svårigheterna att skaffa arbetskraft till längre bort liggande trakter.

Man förstår ju också, att avverkningsplikten inte har någon betydelse för skogsägare, som förklara, att de gärna se att myndigheterna helt overtaga avverkningen t. o. m. utan att lämna ersättning för rotvärdet, om avverkningen blott sker efter skogsvårdsmässiga grunder.

Det är icke minst ur dessa synpunkter, som jag velat betona bränsleproblemet samband med frågan om utbyggandet av våra skogsvägar. Att myndigheterna beaktat detta framgår ju också bland annat av ett cirkulär, som enligt uppgift i pressen nyligen utsänts till skogsägarna. Enligt detta cirkulär kunna skogsägare, vilkas skogar äro så belägna, att ett litet eller knappast något rot-

Svar på interpellation. (Forts.)

värde kan påräknas, erhålla ett extra anslag till vägbyggnader. Detta bör bli en stimulans för skogsägarna att sätta i gång vägprojekt, att åstadkomma den nödiga organisationen och att utarbeta planer för vägbyggnader. Jag vill emellertid betona, att problemet ju inte är löst härmed, om nödig arbetskraft icke kan erhållas.

Det är framför allt med hänsyn härtill, som det varit av värde för allmänheten och särskilt för skogsägarna att i god tid få det besked, som nu givits av herr statsrådet, och vilket gör, att man kan hoppas, att arbetskraft under den närmaste framtiden skall ställas till förfogande åtminstone för de mest nödvändiga vägbyggnaderna.

Herr statsrådet framhöll, att de skogsvårdande synpunkter på problemet, som jag i min interpellation framförde, i den nuvarande situationen tyvärr endast i andra hand få komma till beaktande. Jag är ense med herr statsrådet så till vida, att dylika synpunkter måste komma i andra hand, om man i ett rådande nödläge icke har någon annan utväg att tillgripa än en hård avverkning av tillgängliga skogar. Oftast torde man emellertid i praktiken bli ställd inför en avvägningsfråga. Därvidlag gäller det *antingen* att hårdare beskatta närbelägna skogar *eller* att genom anslående av medel, anskaffande av arbetskraft och genom vägbyggnader öppna nya skogsområden, där gallringar av skogsbeståndet inte bli en förstöring av skogskapitalet utan snarare ett tillskott till detsamma.

Jag är emellertid rädd för — det var också anledningen till att jag framförde denna synpunkt, bland andra — att man, då det nu säkerligen kommer att krävas rätt så stora skogsområden, i synnerhet med tanke på de värnpliktiga, kommer att lockas till en hårdare gallring av närbelägna skogar, och att man sålunda kommer att undervärdera de skogsvårdande synpunkterna, då det gäller valet mellan å ena sidan en dylik hårdare avverkning av närbelägna skogar och å andra sidan anläggandet av nya vägar, som kunna öppna nya skogsområden för avverkning. Jag har endast velat understryka, att denna synpunkt, den skogsvårdande, bör väga ganska tungt, när det gäller att bedöma angelägenhetsgraden av ett vägbygge. Men jag har naturligtvis i likhet med herr statsrådet sett frågan i första hand ur den synpunkten, hur vi i den bekymmersamma situation, där vi befinna oss i fråga om bränsleförsörjningen, skola genom anläggandet av skogsvägar snabbast och billigast kunna mobilisera största möjliga mängder av ved, lätt tillgängliga med hänsyn till kommunikationerna.

I Gävleborgs län, vilket är ett av de län, som lämna de största tillskotten till vedleveranserna, framstår problemet i en alldeles särskilt skarp belysning. De välbelägna skogarna hålla på att avverkas i ganska rask takt, men i de stora skogsområdena mellan dalgångarna med deras goda kommunikationer ha vi fortfarande stora ännu orörda skogar. Vägar till dessa »vedkörtlar» — som skogsmännen kalla dem — skulle säkerligen kunna mobilisera nya och betydande virkesmängder. Skogsvårdsstyrelsen i Gävleborgs län har, enligt vad som upplysts för mig, för närvarande under utarbetande planer för 15 vägföretag på tillsammans 14 mil. Ytterligare fyra vägföretag om tillsammans 5 mil äro påtänkta. Dessa senare företag, som komma att bli synnerligen lönsamma ur bränslesynpunkt, skulle kunna stakas och planläggas, när våren kommer. Samtliga nu nämnda företag skulle möjliggöra utdrivning av omkring 2 miljoner kubikmeter ved. Två tredjedelar av denna kvantitet kan för närvarande ej exploateras i brist på vägar. För den resterande tredjedelen underlättas utdrivningen avsevärt genom anläggandet av skogsvägar.

I sådana fall där det sålunda kan sägas, att en vägbyggnad skulle kunna förse marknaden med större vedmängder och till billigare pris på lång sikt än

Svar på interpellation. (Forts.)

om arbetskraft sysselsättes i dåliga huggningar eller genom överavverkning i närbelägna skiften, böra, anser jag, vägbyggen betraktas som lika angelägna ur arbetsmarknadssynpunkt som de egentliga skogsavverkningarna. Då vidare dessa skogar i Gävleborgs län, i Dalarna och i södra Norrland med hänsyn till det allmänna kommunikationsnätet och kommunikationsorterna måste anses som väl belägna, är det att hoppas, att arbetskraft i erforderlig utsträckning här kommer att ställas till förfogande i fortsättningen. Jag vill tillägga, att detta bör ha betydelse även för landet i dess helhet, då leveransbördan för de södra delarna av landet ju härigenom lättas.

Jag vill understryka vad herr statsrådet anför om att van arbetskraft i första hand bör användas i den mån sådan finnes tillgänglig men också att, när det gäller dessa enkla vägar som det här är fråga om, man kan utgå ifrån att skogsarbetare i allmänhet väl kunna komma i fråga. Bland folk ute i skogsbygderna torde förmågan att bryta enkla vägar lika väl som skogsarbetet kunna räknas till »allmänbildningen». Med stor tillfredsställelse noterar jag också herr statsrådets meddelande, att en proposition är att vänta angående anslag till traktorer för vägbyggen i skogarna. Jag tror, att härigenom och genom användandet av arbetsbesparande redskap och metoder i övrigt lösandet av arbetskraftsproblemet i mycket hög grad skall kunna underlättas.

När man bedömer denna fråga ur beredskapssynpunkt bör man också beakta de risker, som ligga i att stora vedmängder upphuggas i trakter, där man är beroende av möjligheterna till hästtransporter under nästa vinter och av de väderleksförhållanden, som då kunna vara rådande. Är man t. ex. beroende av att myrar och sumpmarker frysa till, kan man i händelse detta icke sker få stora svårigheter med transporterna. Man måste sålunda även beakta den synpunkten och att skogsvägar kunna bidra till att eliminera även detta riskmoment.

Jag vill till sist anföra en synpunkt, som också bör betyda något vid bedömandet av frågan, huruvida skogsvägar böra anläggas eller icke, nämligen att de medel som här nedläggas inte äro en krisutgift i vanlig mening utan innebära en kapitalplacering av bestående värde. Skogsutredningen har i dagarna i sitt senaste betänkande presenterat ett omfattande program för utbyggandet av vårt kommunikationsnät i skogarna. Om vi nu med hänsyn till bränslesituationen och vad det nuvarande läget kräver i någon mån skulle påbörja realisandet av detta program, är detta dock av en sådan omfattning, att vi här för överskådlig tid framåt ha arbetsuppgifter, varför vi knappast heller ur den synpunkten böra vara återhållsamma när det gäller att sätta i gång med byggandet av skogsvägar.

Då jag, herr talman, tror, att det varit av synnerligen stort värde i synnerhet för landets skogsägare att få ett auktoritativt besked om hur myndigheterna se på detta problem och om de planer man har på detta område, och då man således kan förvänta att arbetskraft i större omfattning än hittills kommer att ställas till förfogande för anläggandet av sådana skogsvägar, som kunna ha större betydelse för bränsleförsörjningen, vill jag än en gång tacka herr statsrådet för svaret på min interpellation.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 55, angående viss kreditgivning till Finland;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 66, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor, m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 67, angående ersättning till G. W. Johansson i anledning av sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring; samt

till statsutskottet propositionen, nr 70, angående inrättande av en försvarets bostadsanskaffningsnämnd.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatens tredje huvudtitel, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Egentliga statsutgifter under riksstatens tredje huvudtitel.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att detta utlåtande skulle föredragas punktvis och att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Punkterna 16—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 19 och 20.

Lades till handlingarna.

Punkten 21, angående upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor.

Anslag till upplysningsarbetet rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under tredje huvudtiteln (punkten 23) föreslagit riksdagen att till Upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1943/44 anvisa ett anslag av 12,000 kronor.

Vidare hade uti en inom första kammaren av herr *J. Nilsson* i Malmö väckt motion (I: 73) hemställts, att riksdagen måtte till freds- och utrikespolitisk upplysning för budgetåret 1943/44 anvisa ett anslag av 25,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen I: 73 till Upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor för budgetåret 1943/44 anvisa ett anslag av 12,000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Joh. Nilsson* i Malmö, *Karl Andersson* och *Lindberg* i Umeå, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen I: 73.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! På denna punkt finns det en reservation, och jag tycker inte, att man kan låta den passera utan att det åtminstone säges

Andra kammarens protokoll 1943. Nr 8.

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor. (Forts.)

något om den. Det är nämligen så, att under flera år, alltsedan krigets början, har detta anslag blivit betydligt minskat, och de ansträngningar, som varje år gjorts för att åter få det ökat, ha inte lyckats. Utskottet har inte ens motiverat sitt avslag utan bara avstyrkt motionen.

Jag måste dock säga, att jag anser att det finns ganska goda skäl, även under en tid som vår, för att stödja det arbete, som de organisationer utföra, vilka arbeta för folkförsoning och mellanfolkligt samarbete. Sådana känslor springa inte fram utan vidare under den krigiska mentalitet som nu råder. De behöva verkligen spurras och stödjas, om de skola kunna vakna så starkt, att när den tiden kommer vårt land skall vara färdigt att ingripa på detta område. Och om något land skall vara skyldigt att stå redo att arbeta för folkförsoning och samarbete, måste det väl vara ett land som liksom vårt varit förskonat från kriget. Därför tycker jag man borde kunna hoppas, att staten skulle vilja stödja detta arbete mer än som för närvarande sker. Det är inte bara ur den ekonomiska synpunkten som dessa fredsorganisationer behöva stöd utan även ur psykologisk synpunkt, så att de känna sig från staten stödda. Som det är nu och med det lilla anslag vi för närvarande ha blir det åtskilliga av dessa föreningar, som förut fått anslag av staten, vilka icke kunna få något stöd.

Jag förstår mycket väl, herr talman, att det är ganska hopplöst att vädja till kammaren, när statsutskottet så gott som enhälligt har gått emot motionen, men då det i alla fall finns en reservation på punkten och då min egen åsikt avgjort är den, att staten här bör kunna lämna mera stöd till denna rörelse, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde fru *Ronnebäck*, herrar *Skoglund* i Umeå, *Nilsson* i Norrslängträsk, *Svensson* i Ljungskile, *Sandberg*, *Ekdahl* och *von Friesen*.

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Utskottets förslag innebär både bifall till Kungl. Maj:ts förslag och till anslaget oförändrat enligt fjolårets riksdagsbeslut. Det är sålunda ifrån utskottets sida helt enkelt fråga om att inte rubba utgiftsläget ens på den punkten.

Jag tror nog att vi, när tiden därtill kan anses mogen, gärna vilja höja detta anslag, och tiden bjuder oss ju redan nu, i den mån våra tankar röra sig om händelseförloppet i världen, att arbeta för folkförsoning. Tidpunkten för en insats i denna riktning från vår sida kommer obevekligt. Självfallet ha fredssträvandena sympatier i riksdagen och kanske även lika starka i utskottet. Vad fröken *Hesselgren* nämnde om vår skyldighet till beredskap för att på detta område kunna gripa in och hjälpa och stå till tjänst såsom nation gäller ju strävanden, som ständigt pågå, men detta arbete har inte något direkt samband med detta anslag. På dessa spörsmål ges ju ständigt svar från högre ort, både genom tidningspressen och från regeringen, som gå ut på att hela Sverige naturligtvis skall vara berett att gripa in i både det ena och andra avseendet i den mån Sverige med sina resurser kan hjälpa.

Utskottet har som sagt inte funnit anledning rubba jämviktsläget ens beträffande detta anslag, det är huvudsyftet med dess inställning, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Jag vill med tacksamhet notera, att utskottets ärade talesman här lovat, att när tiden kommer skall anslaget höjas. Jag hoppas, att utskottet och riksdagen skola inse, att den tiden mycket snart är inne.

Som jag sade i mitt förra anförande är det mentaliteten hos människor, som

Anslag till upplysningsarbete rörande mellanfolkligt samarbete och utrikespolitiska frågor. (Forts.)

behöver bearbetas för att de skola kunna göra de rätta insatserna när det gäller folkförsoningen. Det är inte bara frågan om att arbeta för att ge människorna mat och kläder och sådant, utan det gäller själva inställningen folk mellan folk — det är den förståelsen man behöver hjälpa till att öka. Därvidlag tror jag, att ett neutralt land, som självt är på det klara med sin uppgift, verkligen kan göra någon nytta. Jag hoppas, att den dag snart kommer, då utskottet skall finna, att en jämkning av detta anslag skall vara av betydelse och verka fredsfrämjande.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels på bifall till motionen I: 73; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Hesselgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 21:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen I: 73.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Punkterna 22—24.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 25.

Lades till handlingarna.

§ 12.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 77, angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl.

Denna proposition bordlades.

§ 13.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till nybyggnader för sjökrigsskolan; och nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt giltighet för förskottsstaten för försvarsväsendet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 74, angående anslag för forsknings- och försöksverksamhet rörande lantmannabyggnader.

Denna proposition bordlades.

§ 15.

Anslag till lån
till Svenska
skifferolje-
aktiebolaget
m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

I propositionen nr 25 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 29 januari 1943, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att flottans skifferoljeverk å Kinnekulle finge i huvudsaklig överensstämmelse med de av föredragande statsrådet i sistnämnda statsrådsprotokoll uppdragna riktlinjerna överföras till Svenska skifferoljeaktiebolaget samt att Kungl. Maj:t finge vidtaga i samband därmed erforderliga åtgärder,

dels ock till Lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 under kapitalbudgeten: fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 25,600,000 kronor.

Vidare hade uti en inom andra kammaren av herr *Törnkvist* väckt motion (II: 296) hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 25 måtte uttala sig för att, i avvaktan på ytterligare erfarenheter på skifferoljeproduktionens område, Kinnekulleverket skulle förbli under sin hittillsvarande ledning, samt att Kungl. Maj:ts proposition i övrigt måtte bifallas.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 296,

a) medgiva, att flottans skifferoljeverk å Kinnekulle finge i huvudsaklig överensstämmelse med de av föredragande statsrådet i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 29 januari 1943 uppdragna riktlinjerna överföras till Svenska skifferoljeaktiebolaget samt att Kungl. Maj:t finge vidtaga i samband därmed erforderliga åtgärder;

b) till Lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 25,600,000 kronor.

Reservationer hade avgivits:

1:o) av herrar *Torsten Ström*, *Sven Larsson*, *Karl Andersson*, *Törnkvist* och *Wallentheim*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) avslå Kungl. Maj:ts proposition, i vad densamma avsåge överförandet av flottans skifferverk å Kinnekulle till Svenska skifferoljeaktiebolaget;

b) till Lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 24,700,000 kronor;

c) till Markförvärv m. m. för flottans skifferoljeverk å Kinnekulle å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket anvisa ett reservationsanslag av 900,000 kronor;

2:o) av herr *Svensson* i Grönvik, utan angivet yrkande.

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Törnkvist: Herr talman! Vid detta utlåtande har som synes avgivits en reservation av fem av utskottets ledamöter. Den reservationen gäller frågan om oljeproduktionens organisation. Det anslag som nu begäres till ökning av skifferoljeutvinningen ha reservanterna inte velat gå emot av de skäl, som äro kända, nämligen att handelsvägarna äro stängda för oss och att vi måste utnyttja de möjligheter som föreligga för att så långt möjligt är söka neutralisera de olägenheter, som stängda handelsförbindelser framkalla.

Uppläggnngen av propositionen vill emellertid, synes det, ge vid handen, att tankarna om framtiden på detta område tyda på en optimism, som man såvitt vi kunna se bör ställa sig något skeptisk emot. Grundprincipen bör ju vara att söka få fram olja på det billigaste sättet och så mycket som möjligt söka undgå åtgärder av störande natur. När vi komma till fredsförhållanden igen — vilket vi hoppas skall ske inom rimlig tid — lär det inte bli mycket kvar av de medel som vi investerat i skifferoljeproduktionen, av den enkla anledningen att erfarenheterna tyda på att det är omöjligt att inom överskådlig tid utvinna skifferolja till ett pris, som kan konkurrera med världsmarknadens tänkta prisläge. Skillnaden mellan de priser, som betalades före krigsutbrottet för importerad olja, och de priser, som nu måste debiteras både för Kinnekulle-oljan, 425 kronor, och för Närkes-oljan, 450 kronor per ton, är ju högst avsevärd. Jag tror att det ligger till på det sättet, att skillnaden mellan priset på den kvantitet olja, vi nu kunna få in till riket, och det pris, som debiteras för skifferoljan, också är oerhört stor, och det är väl inte gärna möjligt att tänka sig ett högre pris på den importerade oljan efter kriget än det som man får betala nu för den del som man kan få in i landet under kriget. Det är således alla skäl att strängt betrakta denna produktion såsom en krigskrisens produktion, som är nödvändig för att inte hjulen skola helt och hållet stanna på de områden, där man är beroende av oljan.

Reservanterna våga inte gå på avslagslinjen. Man kan ju teoretisera och säga, att den utvidgning, som det nu är fråga om, inte kan medföra någon ökad oljeproduktion förrän om ungefär ett år, och då kommer givetvis läget för oss i fråga om våra möjligheter till import att vara ett helt annat än nu, d. v. s. ljusare och bättre än nu. Så kan man visserligen teoretisera i frihet, men reservanterna våga inte resonera på det sättet. Det tillkommer nämligen inte oss att hysa en alltför optimistisk tro om detta krigs ytterligare fortsättning till tiden, utan det gäller för oss att medverka i en strävan att inom våra resursers ram skaffa oss det material, som vi vid våra överläggningar inbördes anse oss vara i oundgängligt behov av, oavsett om det verkligen skulle bli så att vi om ett år skulle ha handelsvägarna öppna.

Det är nödvändigt att i detta avseende stå på den säkra sidan. Det offer, som vi göra genom denna penninganvisning på i runt tal 25 miljoner kronor, få vi räkna in i vårt så oerhört omfattande offer för krigskrisen och beredskapen, varav då denna summa utgör en mycket obetydlig del. Såsom läget nu blivit måste vi göra så.

Emellertid ha reservanterna inte kunnat följa Kungl. Maj:st i fråga om dess betraktelsesätt rörande samordnandet av de två verken. Mycket omkring detta organisationsspörsmål är egentligen förvånansvärt. Det är möjligt, att det betraktas såsom en oväsentlig fråga — det kan man ju kanske vara ense om — men om frågan betraktas såsom oväsentlig, förefaller det som om den organisation måste ha varit konstlad, som har kunnat förmå samtliga myndigheter, både civila och militära, att på ett mycket tidigt stadium, så tidigt till och med att man ännu inte hade tänkt sig namnet Kvarntorp för en skifferolje-

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)
fabrik, att uttala sig om nödvändigheten av att koppla samman statens gamla skifferoljeverk i Kinnekulle med det i Kvarntorp. Det måste, herr statsråd, vara något märkligt förknippat med denna strävan på ett så tidigt stadium som det då var fråga om.

Jag skall, herr talman, tillåta mig att en liten smula belysa frågan Kinnekulle. Det är ju en här i riksdagen, i varje fall bland de äldre riksdagsmännen, mycket känd beteckning, sammanknippad med oljefabrikation. Kinnekulle har ju praktiskt taget inte förrän 1941 organiserats såsom ett — jag använder uttrycket avsiktligt — affärsdrivande verk. Intet av de båda verken är ju något affärsdrivande verk i detta ords egentliga mening, ty staten får satsa sina pengar och förlora vartenda öre och betala oljan mycket dyrt, men det är ju fråga om att få olja, oavsett prisläget. Kinnekulle är ju uppbyggt såsom ett forskningsverk och har arbetat ända till 1941 praktiskt taget utslutande som ett forskningsverk, ett verk för att utexperimentera en genial mans metoder att utvinna olja ur skiffer. Vi ha anslagit medel här i riksdagen utslutande för det syftet. Det är ju en lång historia. Den har pågått i ett 20-tal år, fastän riksdagens förbindelser med den inte äro mer än 13 å 15 år gamla. Sedan det upprepade gånger här i riksdagen i slutet på 1920-talet hade gjorts framstötter indirekt till Kungl. Maj:t, tog riksdagen själv initiativet år 1930 för att framtvinga en försäkran om att det inte gick an att spekulera på att utvinna olja ur skiffer med de metoder, som ditills voro tänkta. I sitt utlåtande nr 181 för år 1930 tar statsutskottet upp spørsmålet i anledning av en motion av ledamoten i första kammaren herr Gustafsson i Benestad m. fl. och herr Lithander m. fl. i denna kammare. Utskottet gör ett enhälligt uttalande, och detta blev riksdagens beslut. Detta uttalande gjorde riksdagen emot de vetenskapliga institutionernas råd. Utskottet sade för sin del, att utskottet, som avlagt besök vid Kinnekulleverken och besett anläggningarna därstädes, ville som sin mening framhålla, att åtskilliga skäl syntes tala för att driften vid verken uppehöles i sådan omfattning, att säkra hållpunkter kunde vinnas för bedömandet av spørsmålet, huruvida driften kunde göras ekonomiskt bärande och om tillräcklig anledning förefunnos till att med anlåtande av ifrågavarande verk söka öppna en möjlighet att förse flottan med flytande bränsle av inhemsk framställning. Dessa frågor syntes icke hava blivit genom hittills verkställda utredningar till fullo klarlagda. Utskottet, som emellertid tillmätt förevarande fråga avsevärd betydelse, hade därför ansett sig böra föreslå, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en skyndsamt utredning beträffande möjligheterna att på ett för staten tillfredsställande sätt organisera oljeproduktionen vid verken i fråga. Och så begärde riksdagen 1930, att ett sådant förslag måtte framläggas för 1931 års riksdag. Innan dess hade Kungl. Maj:t givit några små anslag för att uppmuntra de då i privat ägo varande verken, så att de inte fullständigt avstannade. Som sagt, först har under hela 1930-talet arbetet pågått för att fullständiga verksamheten och säkerställa en ekonomisk drift och för att få fram de lämpligaste arbetsmetoderna i olika avsnitt av tillverkningsprocessen. Först 1941 sattes verksamheten som sagt i gång på ett sådant sätt, att man kan tala om affärsberäkningar, så långt man kan använda det ordet i detta sammanhang. Detta var ju möjligt, när man kunde debitera vilket pris som helst för oljan hos statens myndigheter.

Nu säger inte propositionen något om vad som skulle vara att vinna vid en sammanslagning, d. v. s. genom att lägga Kinnekulleverket under skifferoljeverkets i Närke ledning. Det är också svårt att kunna få fram, om något överhuvud taget kan vinnas i ekonomiskt avseende. Det finns ett verk på Kinnekulle. Staten har lagt ned i det verket något över 11 miljoner kronor.

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)

Detta verk har naturligtvis byggts därför att det fanns skiffer där. På den tiden var, som jag förut talat om, skiffer inte ett material som intresserade så värst mycket. Det bör väl kunna sägas i kammaren, att om riksdagen då hade vetat om, att det fanns oljerikare skiffer i Närke, man sannolikt åtminstone diskuterat frågan om att förlägga en statens skifferoljefabrik just på de oljerika skifferområdena. Men det fanns icke då något annat att ta på än att just här på Kinnekulle hade en enskild man under ett antal år försökt att med tillämpning av en ingenjör's metod sträva fram till en arbetsprocess och anläggning, som skulle för honom göra det möjligt att driva skifferoljeutvinning ekonomiskt. Det var den anläggningen, som köptes av staten, och därigenom fick staten intresse av att fortsätta detta arbete i syfte att få fram klarhet rörande denna strävan och verksamhet.

Således, vi ha verket där. Det ligger där och råmaterialet ligger där. Hur man skall kunna få fram en billigare produktion genom att koppla in det ena verket i det andra är, som jag har sagt förut, ytterst svårt att förstå. Man behöver inte köpa råmaterialet — det ligger intill fabriken. Man behöver inte bygga upp en organisation för att sälja produktionen. Den bara skickas till de statens olika organ, som skola ha den. Det går automatiskt det ena såväl som det andra, praktiskt taget av sig självt, och det blir inte någon förbilligande faktor av något slag i denna process. Det kan ju heller inte bli en förbilligande faktor om, som man tänker sig, styrelsens antal ledamöter utökas. Det behövs givetvis inte, men kan man slippa ifrån uppfinnaren, kan ju det bli en förbilligande faktor. Det är emellertid ett mycket svagt underlag för den tanken — jag vill nu inte säga, att det är statsrådets personliga tanke eller plan, men det ligger i själva händelseförloppet något som hos mig framtvingar en känsla av att man genom att komma förbi denne arbetare skall på något sätt skapa vinning; hur den vinningen skall se ut har jag emellertid mycket svårt att föreställa mig. Såvitt jag känner och såvitt man av handlingarna kan förstå, ha vi bara en verkligt kunnig man på detta område i vårt land, och det är den man som nu i 10—15 år har strävat för att få fram en arbetsprocess, som kan göra skäl för sig. Jag tror som sagt icke att det är möjligt att få fram något skäl för den uppfattningen, att en sådan åtgärd skulle förbilliga och underlätta statens verksamhet på skifferoljeutvinnings område. Det lär nog vara så, herr talman, att alla äro överens om att oljeutvinningen i och för sig icke kan göras ekonomiskt bärig i jämförelse med något världsmarknadspris inom överskådlig tid, och som jag sade ifrån början, man får nog räkna med att pengarna äro förlorade och att man måste lägga ned driften ganska omedelbart efter det tonnaget blivit fritt efter kriget för att frakta olika produkter över haven. Det torde dock föreligga starkt fog för att räkna med den möjligheten att genom stödindustrier, genom utnyttjande av biprodukterna, kunna få fram en viss oljeutvinning, som man måhända skulle kunna kalla direkt affärsmässig även under fredstid. Den frågan är emellertid inte fullständigt klar ännu, men det torde icke föreligga särdeles stora ytterligare svårigheter för att få den frågan klarlagd. Om man sålunda tänker sig, att man skulle kunna upprätthålla en viss oljeproduktion här i landet, så är Kinnekulle utan tvivel den fördelaktigaste platsen härför. Med de arbetsmetoder som användas förefalla utsikterna där vara större än annorstädes att kunna bygga ut stödjande industrier på grundval av biprodukterna.

Då kan det svaras och kommer också säkerligen att svaras: det hindrar ju inte att så kommer att ske på Kinnekulle, även om Kinnekulleledningen inorganiserar under Kvarntorp. Nu har visserligen utskottet infogat en passus i sitt utlåtande, som jag antar står i strid med själva tankegången i Kungl. Maj:ts proposition, att Kinnekulleverket inte får nedläggas utan riksdagens hö-

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)
 rande, och det är ju på visst sätt en spärr. Jag vet inte, om statsrådet kommer att gå emot just den delen av utskottets betänkande, men man får ju ett intryck av att det är ganska klart uttalat på ett ställe i skifferoljeverkets styrelses uttalande, att Kinnekulleverket inte torde bli mycket långlivat.

Vad som är vårt intresse, herr talman, är att man inte skall störa tillverkningen, utan ge skifferoljeverket i Närke de pengar det behöver och den hjälp som erfordras av uppfinnaren — det är ju hans system som till 50 % användes i Närke och detta verk är uppbyggt under hans uppsikt och ledning — och låta Kinnekulle och uppfinnaren där arbeta självständigt. Låt den ordningen gälla, att de båda i andligt avseende samverka i full frihet och med ömsesidig honett behandling, så blir allt bra, och då går allt bra. Jag kan nämligen inte föreställa mig, att man kan utan vidare exploatera en människas andliga resurser. Det minst störande och det för staten bästa är, herr talman, såvitt jag förstår, att Kungl. Maj:ts proposition bifalles i den del som gäller medelsanvisningen, men att vi avvakta en lämpligare tid för avkoppling av det 13—15-åriga arbete, som vi ha hjälpt fram i Kinnekulle, vänta till en tid längre fram, då vi få klarare sikt över skifferoljeindustriens utsikter överhuvud taget för framtiden.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lundberg i Hälsingborg: Herr talman! Det är nog ganska naturligt, att mången känner sig tveksam när det gäller att anslå denna stora summa pengar till en utvidgning av oljeindustrien, vilken man vet arbetar under krisbetonade förhållanden. Och det är alldeles klart, att trodde man, att kriget snart skulle sluta och att det inom en snar framtid bleve möjligt att importera olja, skulle man icke anslå dessa medel. Men det är väl ingen som i dag vågar förutsäga den tidpunkt, då olja kan i tillräcklig mängd importeras till vårt land. Därför får man också anse, att Kungl. Maj:ts förslag är välbetänkt, och den saken ha både utskottsmajoriteten och reservanterna enats om.

Emellertid är det på en punkt i Kungl. Maj:ts proposition, som enighet icke uppnåtts, och det är när det gäller förslaget om sammanslagning av de båda skifferoljeverken. De motiv för avslag i den delen, som den föregående ärade talaren framförde, voro nog mera känslöbetonade än verkligt sakliga. Detta är också ganska naturligt. Man vet ju, att herr Törnkvist kanske mer än någon annan arbetat för att försöksverket i Kinnekulle skulle bli satt i tillfälle att fortsätta sin verksamhet under ledning av marinförvaltningen.

Om vi se objektivt på frågan, kunna vi väl icke komma ifrån, att det ur ren organisationssynpunkt sett är ganska egendomligt, att staten här har tvenne företag, arbetande inom samma område och med samma mål, det ena underställt marinförvaltningen, alltså försvarsdepartementet, det andra, ett bolag — Svenska skifferoljeaktiebolaget — underställt handelsdepartementet. Alla tidigare förslag, som gällt utvidgning av Kinnekulleverket, ha framlagts av försvarsministern. Nog förefaller det nödvändigt, att dessa båda företag på något sätt samordnas rent organisatoriskt sett.

Vi kunna också se saken i ett annat sammanhang. Vi veta alla, att det är tal om en reform inom den centrala förvaltningen för försvarsväsendet, som syftar till en centralisering av en hel del arbetsuppgifter. Jag frågar mig, om det överhuvud taget är möjligt att tänka sig denna förvaltningsreform med bibehållande av Kinnekulleverket under marinförvaltningen.

Så ha vi den rent industriella synpunkten på frågan, vilken jag närmast vill gå in på. Herr Törnkvist förvånade sig över, att strävan att samordna kraft-

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)

terna på detta område så tidigt gjorde sig gällande. Första gången saken kom upp — det var under urtima riksdagen 1939 — uttalade sig riksdagen för att alla de krafter, som arbetade på området, borde på något sätt samordnas. Då fanns icke Svenska skifferoljeaktiebolaget ännu, men det fanns något, som, om jag icke minns fel, kallades för 1938 års skiffersakkunniga. Dessa höllo på med samma problem. Nu frågar man sig, vad man skulle vinna på en sammanslagning. Ja, det är klart och tydligt, att man får möjligheter till en förbättrad och rationaliserad drift för det första. Jag tror, att riksdagen har anledning att vara litet besviken på Kinnekulleverket ur en synpunkt sett. Här ha vi nämligen fått anslå ett belopp av omkring 11 miljoner kronor, varvid det ställts i utsikt, att man skulle uppnå en oljeproduktion av cirka 13,000 ton per år, men ännu i denna dag har man icke kommit upp till mer än ungefär hälften av denna produktion eller, som det uppgives, till 7,000 ton per år. Skifferoljeverkets stora anläggningar vid Kvarntorp, som vi i statsutskottet hade tillfälle att bese häromdagen, ha kostat cirka 31 miljoner kronor, och som produktionsmål ha angivits cirka 28,000 ton per år. Vid vårt besök där konstaterade vi, att man redan var uppe i 2,500 ton per månad, vilket motsvarar drygt 30,000 ton per år, alltså den kvantitet, som ställts i utsikt.

Man kan då fråga sig, vad det beror på att resultatet i Kinnekulle icke motsvarat våra förväntningar. Vi ha ju identiskt lika ugnar i Kinnekulle och i Kvarntorp, och under den tid, som hittills gått, har Kvarntorp producerat lika mycket olja i de s. k. Bergh-ugnarna som Kinnekulleverket på mer än dubbla tiden. Vad beror det på? Jo, helt enkelt på att skiffern i Kinnekulle är, jag skulle vilja säga, fattigare. Man är tvungen att bryta så mycket kalksten utöver skiffern, att oljeprocenten nedgår. Jag kan hänvisa till vissa siffror i propositionen härom — de kanske icke behöva här vidare andragas.

I rationaliseringssyfte är det nödvändigt med en gemensam ledning. Vi skola tänka på att det i fortsättningen kan tänkas bli tal om ytterligare utvidgningar. Bör icke då på något sätt en gemensam ledning avgöra, hur utvidgningarna skola äga rum? Det kan också komma den tidpunkt, då man måste minska produktionen, och fråga uppstår då om minskningen skall ske vid det ena eller vid det andra verket.

Herr Törnkvist gjorde gällande — och det måste jag bestrida riktigheten av — att förutsättningarna vid Kinnekulle skulle vara gynnsammare än vid Kvarntorp. Så kan icke vara fallet. Det är alldeles solklart, att den olja, som produceras i Kinnekulle, måste ställa sig dyrare än oljan från Kvarntorp. Var och en kan räkna ut detta, när man vet, att anläggningskostnaden per ton och år är ungefär hälften vid Kvarntorp mot vid Kinnekulle och att produktionen är mycket större där per ton bruten skiffer.

Det är vidare på ett område som ett samarbete har den allra största betydelse, och det är på forskningens område. Reservanterna framhålla, att det är bra med konkurrens mellan företag. Ja, det är det givetvis, och den konkurrensen kommer alltid att bestå mellan tvenne produktionsenheter, även om de äro under gemensam ledning. Men jag tänker på själva forskningsarbetet. Här har staten främjat teknisk forskning och gått in för att söka samla större enheter till större forskningsuppgifter. Nog är det då egendomligt, att man här skall föra ett fullständigt motsatt resonemang och säga, att det är bättre att dela upp forskningsuppgifterna.

Herr talman! Jag har med dessa korta ord velat ge uttryck åt min åsikt, att det föreligger starka skäl för den sammanslagning, som här är föreslagen av Kungl. Maj:t, och jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Jag har vid detta utlåtande fogat en blank reservation och skall med några ord motivera vad som ligger bakom reservationen.

Den siste ärade talaren, herr Lundberg, betecknade motiven för herr Törnkvists förslag såsom känslöbetonade. Jag har försökt att efter måttet av min förmåga se på saken så ekonomiskt kallt som det överhuvud taget är möjligt att se på en fråga av denna natur och under nuvarande förhållanden. Det förslag, som föreligger här, är självfallet dikterat av det ökade behovet av olja. Man behöver icke dölja, att huvudmotivet i detta sammanhang är önskan att få fram olja för vår försvarsberedskap. Men jag undrar, om det icke vore klokt att trots den stora betydelsen något stanna för de ekonomiska konsekvenserna.

Vi behöva olja — det är fullständig enighet på den punkten. Vore det så, att vi med denna utbyggnad kunde ens tillnärmelsevis tillgodose vårt behov av olja för militära ändamål, skulle jag icke hysa någon tvekan inför förslaget. Men även med den kvantitet, som man här räknar med, skulle man uppnå ett i förhållande till behovet ganska ringa resultat. Därtill kommer, att utökningen icke skulle kunna utvinnas förrän om allra tidigast ett år. Nu säger man, att man icke vågar taga på sitt ansvar att gå emot förslaget, även om man måste räkna med att man kommer närmare den tid, då vi ha möjlighet att importera drivmedel till billigare pris än priset på den inhemska varan. Jag nämnde nyss, att jag vill resonera kallt, och jag skulle vilja ställa den frågan till industrimannen herr Lundberg i Hälsingborg: vilken ställning skulle herr Lundberg ha intagit till saken, om den hade varit av privatekonomisk natur? Jag behöver icke få något svar — jag vet det på förhand. Han tror icke på den ekonomiska bärigheten av företagen under fredstid. Även om man avskriver hela anläggningskostnaden, som rör sig om mycket stora belopp — 50 å 60 miljoner kronor — tror jag icke, att man kan räkna med möjligheten att konkurrera med priserna under fri import. Då måste jag fråga mig: ha vi råd till detta, och är det under sådana förhållanden så värdefullt att få denna utökning av oljekvantiteten? De ekonomiska uppoffringarna äro, herr talman, enligt min mening icke begränsade till ett engångsbelopp. Även i fortsättningen komma driftkostnaderna att föra med sig betydande ekonomiska uppoffringar. Det är när jag tänker på just dessa jag ställer mig ytterligt tveksam gentemot Kungl. Maj:ts förslag. Jag räknar med såsom mycket sannolikt, att vi efter krigets slut befinna oss i en sådan ekonomisk situation, att vi icke ha råd att subventionera en industri av detta slag. Det rör sig här icke bara om driftkostnaderna för oljeutvinning utan även om andra konsekvenser, vilka jag ber att med några ord få beröra.

Det finns en form av utvinning av olja, som kallas för den ljungröströmska metoden. Trots att man med den metoden kommit framåt på detta område, befinner man sig ännu, såsom förklarades vid statsutskottets besök vid Kvarntorp, på experimentstadiet. För att kunna använda denna metod behöver man i stor utsträckning och till väldiga kvantiteter elektrisk kraft. Vattenfallsstyrelsen har förklarat, att man icke kan gå utöver ett visst kvantum, ty det kommer då att ske på andras bekostnad. Det är icke möjligt att — i varje fall för närvarande — det kan bli annorlunda när det blir fred igen, men vi veta icke, när kriget tager slut. Vi ha inga möjligheter att i väsentlig utsträckning få kraft annat än genom våra vattenfall, och trots det forcerade utbyggandet har behovet växt fortare. Under sådana förhållanden är man icke vidare entusiastisk för tanken på de stora kvantiteter det här gäller.

Detta är den ena sidan av saken. Men den ännu bekymmersammare sidan är de stora belopp, som man i propositionen begär för byggandet av bostäder till ar-

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)
betare och anställda. Beloppen uppgå till icke mindre än sammanlagt 2,530,000 kronor, därav 2,130,000 kronor vid Kvarntorp och 400,000 kronor vid Kinnekulle. Vi kunna tänka oss, vilken situation som skulle inträda, om riksdagen i en framtid nödgades diskutera, huruvida man skulle kunna fortsätta driften eller ej. De som ha någon erfarenhet veta, att om vi gå att realisera Kungl. Maj:ts förslag, komma vi fram till att vi antingen i framtiden få subventionera driften, så att vi kunna konkurrera med den utländska marknaden och hålla arbetarna sysselsatta, eller vidtaga åtgärder för förflyttning av arbetarstyrkan eller anslå medel till arbetarnas underhåll. Detta är alltså framtidsperspektivet, herr talman.

Utan att på något sätt underkänna betydelsen av det förslag, som här föreligger, har jag sålunda icke ansett mig kunna gå med på Kungl. Maj:ts förslag. Men, jag menar icke, att man nödvändigtvis behöver avbryta de experiment, som utföras för att undersöka bärigheten. Tvärtom tror jag, att man kan med stort fog säga, att en fortsatt forskning på detta område är av stor betydelse för möjligheten att tillgodogöra sig biprodukterna. Det är säkerligen ingen, som för närvarande kan tro, att oljan kan bli konkurrenskraftig i framtiden. Däremot torde man med avseende på biprodukterna kunna komma fram till goda resultat. Denna forskning bör enligt min mening fortsättas, och jag tror, att det skall bli möjligheter och tid för en intensifiering av forskningen på detta område, om man låter det bli vid status quo.

Dessa äro i korthet, herr talman, de skäl jag har för min inställning, när jag går att yrka avslag på den föreliggande kungl. propositionen och utskottets hemställan.

I detta anförande, varunder herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Carlström*.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Det är givetvis omöjligt för en vanlig människa att ha någon uppfattning om de tekniska problem, som höra samman med oljeindustrien. Med en vanlig människa menar jag då en människa, som inte har haft tillfälle att närmare syssla med den saken. Men det är ju en sak här, som måste bli föremål för ett, så vitt jag förstår, helt allmänt omdöme, och det är frågan om man nu skall investera ytterligare stora belopp i denna oljeindustri, eller om man skall våga vänta och avvakta de erfarenheter, som kunna vinnas i den fortsatta verksamheten, och samtidigt avvakta den yttre händelseutveckling, som i mycket hög grad måste påverka ett ställningstagande. Det som särskilt förvånade mig, när jag läste denna proposition, var, att där överhuvud taget icke diskuterats, om man skall bygga ut denna oljeindustri. Statsrådet anmäler, att bränslekommissionen i en skrivelse den 28 april förra året hade framfört som ett önskemål, att man omedelbart skulle utbygga oljeproduktionen till en kapacitet av 81,000 ton per år, och sedan säges ingenting vidare i den saken, utan det betraktas närmast som en självklar sak, att statsmakterna skola gå in för detta. För min del tror jag, att man kan sätta mycket stora frågetecken just på den punkten.

Naturligtvis kan man helt allmänt säga, att ingen vet, när kriget tar slut. Det är ju ingen, som därvidlag kan säga någonting bestämt eller lämna några garantier, men vi kunna väl i vår fortsatta krispolitik icke komma ifrån att åtminstone i någon mån försöka bedöma den sannolika utvecklingen av det yttre händelseförloppet. Nu säges det, att denna utbyggnad av oljeindustrien skulle kunna ske inom loppet av ett år, om den beslutas. Det skulle icke vara någon alldeles ny upplevelse för oss, ifall det praktiska resultatet blir, att det tager litet mera än ett år, innan det hela blir färdigt. Då äro vi framme

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)
vid sommaren 1944 eller kanske framot hösten samma år, innan vi kunna börja utnyttja anläggningen, och sedan behövs det ett års drift ytterligare, innan vi ha utvunnit den första årskvantiteten. Först på hösten 1945 kunna vi alltså ur denna kapitalinvestering ha fått fram ungefär 40,000 ton olja. Den sannolika förutsättningen för att det skall vara rimligt att göra denna kapitalinvestering är alltså, att blockaden västerut under denna tid och även någon tid därefter uppehålles i en sådan grad, att man icke kan skaffa sig en motsvarande kvantitet olja på annat sätt än genom denna kapitalinvestering. Det är ju icke nödvändigt, att kriget i alla dess olika gestaltningar tager slut, utan vad som behövs för att vi skola ha ett alternativ till denna kapitalinvestering är ju, att blockaden västerut brytes eller mildras, så att man kan skaffa sig motsvarande kvantiteter olja.

Nu tror jag för min del icke, att vårt ekonomiska läge är sådant, att man kan offra nästan vad som helst för en liten vinstmöjlighet, en som är snart sagt hur liten som helst. Vi äro väl ändå tvingade att räkna med våra ekonomiska resurser, även när det gäller beredskapsfrågor, och att taga hänsyn till sannolika möjligheter i fråga om den yttre utvecklingen. Naturligtvis kan det vara svårt att intaga en ståndpunkt i ett sådant här fall med utgångspunkt från dylika allmänna överväganden, men med den syn jag har på det hela och med den allmänna inställning som jag har, måste jag i alla fall för min del ställa mig på samma ståndpunkt, som den föregående talaren gjorde.

Sedan är det ett annat problem, som kanske är föremål för ännu större intresse i debatten, nämligen den socialdemokratiska reservation, som är fogad till utskottets utlåtande. När man nu här genom händelsernas egen logik fått två olika företag, och när det är så mycket på detta område, som allti-jämt befinner sig på experimentstadiet, icke bara beträffande oljeutvinningen; utan även beträffande industrier, som möjligen kunna anknytas till denna, så förefaller det mig vara rimligt, att de två företagen ännu någon tid var för sig få visa vad de duga till. Därmed har ju riksdagen alla möjligheter öppna i fortsättningen. Jag kommer därför för min del att rösta i första hand för avslagslinjen och i andra hand för den linje, som står omnämnd i reservationen.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! När jag hörde herrar Svensson i Grönvik och Svensson i Ljungskile, var det mycket i deras resonemang, som jag kände igen från mina egna överväganden, om det överhuvud taget i ett så framskridet skede av kriget finns någon anledning att bygga nya skifferoljeindustrier. Det är självfallet, att man ställer sig mycket fundersam till frågan om man skall gå in för ett sådant förslag eller icke. Nu komma de herrar, som talade emot förslaget, ifrån det hela på det sättet, att de foga en reservation till ett utskottsutlåtande, och så anse de sig vara fria. Jag vill emellertid göra dem en samvetsfråga. Skulle herrarna i det läge, som jag har varit i, då jag såsom ansvarig för bränsleförsörjningen i landet haft att taga ställning till de ansvariga myndigheternas förslag, lika lätt glidit undan, om herrarna vetat, att den avsevärt förstärkta flotta, som vi med dryga kostnader hålla på att arbeta fram, är avhängig av bränsle, och att vi ha sådant för kanske endast rätt kort tid framåt? Är det säkert, att herrarna intagit samma ståndpunkt som nu, om ni dessutom vetat, att fisket kan få icke så obetydligt mycket mera olja genom skifferoljeanläggningarnas utvidgande, och att svavelproduktionen vid oljeverken kan täcka en rätt stor del av de betydande kvantiteter svavel, som erfordras för att hålla livsviktiga produktionsgrenar i gång? Jag tror knappast, att herrarna i så fall lika lätt hade stannat vid samma ställningstagande som nu.

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)

Man kan, som herr Svensson i Grönvik gjorde, fråga sig, om det finns någon rimlig anledning att lägga ned så mycket pengar på en industri, som lönar sig så dåligt. Han tillspetsade frågan genom att säga: Ha vi råd att göra det här? Det är enligt min mening detsamma som att säga: Ha vi råd att försvara oss? — Utvidgningen är ett led i vår försvarsberedskap och därtill ett mycket viktigt led. Man kan också fråga: Ha vi råd att fiska, ha vi råd att göra sva-vel för den mycket viktiga produktion, som nu ovillkorligen behöver detta? Jag har kommit till det resultatet, att vi måste göra dessa utbyggnader, trots att det är dyrt och vanskligt med hänsyn till risken för ekonomiska förluster.

Herr Svensson i Ljungskile säger, att det finns ingen motivering. Den motivering, som jag nu sökt ge, finns anförd i propositionen. Den äro naturligtvis alla fullt medvetna om. Herr Svensson betvivlade dessutom, att anläggningen kan bli färdig inom ett år utan först fram på hösten 1944. Det finns naturligtvis vissa risker härvidlag, men när den förra utbyggnaden, som utfördes under, såvitt vi nu kunna se, mycket besvärligare förhållanden, kunde åstadkommas inom den beräknade tiden, är det knappast anledning att tro, att ej denna utvidgning skall komma till stånd inom beräknad tid. Därtill kommer att anläggningen kommer att ge en viss mängd olja tidigare än vid utgången av den tid, som beräknats för anläggningarnas totala färdigställande. Ljungströmanläggningen kommer säkerligen att långt tidigare än om ett år ge rätt betydande mängd olja.

Det är endast en ringa del olja av vad vi behöva men en mycket viktig del därav, som vi kunna framställa genom skifferoljeindustrien. Därutöver behöva vi importera olja. Visserligen kunna vi ju hoppas att få importera en del olja. Emellertid veta väl kammarens ärade ledamöter, att just nu få vi tyvärr ingen olja utifrån, och därför är det ett ytterst kritiskt skede för oss nu och även när vi skåda framåt. Därför har regeringen icke ansett sig kunna underlåta att lägga fram detta förslag.

Herr Svensson i Ljungskile talade om den sannolika utvecklingen. Av denna drager han den slutsatsen, att vi nu hunnit så långt, att vi icke komma att få någon nytta av den föreslagna utbyggnaden under detta krig. Jag läste — jag tror i morse — en tidning, där man begränsade krigets utsträckning till att gälla dagar och månader och trodde på krigets slut och fri import inom ett år. Från den utgångspunkten förstår jag att man ställer sig negativ till förslaget om utvidgning av skifferoljefabrikationen. Men våga vi inrikta vårt handlande, när det gäller försvaret och livsviktig försörjning, efter en sådan hypotes som att kriget snart skall vara slut och att det icke kan draga längre ut på tiden än ett år för erforderlig import? Jag vågar det icke. Och jag tror att flertalet av kammarens ledamöter icke heller våga bestämt räkna med ett snart slut på kriget. Ansvaret för försörjningen gör det nödvändigt att icke handla efter önsketänkande.

Herr Törnkvist uppehöll sig framför allt vid sammanslagningen och ond-gjorde sig över att man ville komma Kinnekulleverket till livs. Jag vill säga min ärade vän herr Törnkvist, att det finns ingen sådan vilja vare sig hos mig eller hos dem, som stå för skifferbolaget. I fråga om sammanslagningen vill jag vidare säga, att från skifferoljebolagets sida har ingen som helst önskan om en sammanslagning kommit till uttryck. Man har överlåtit åt statsmakterna att såsom representant för dem, som ha att svara för företaget, taga ställning. Det är en obefogad misstanke att tro att bakom propositionens linje att utvidga ganska litet på Kinnekulle och mera i Kvarntorp läsa ut, att man ämnar lägga ned Kinnekulleverket. Ett bevis att man icke tänker det, är väl, herr Törnkvist, att man begär anslag till uppförande av bostäder i Kinnekulle i proportionsvis större omfattning än i Kvarntorp. Medan jag är inne på den saken, vill

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)
 jag i anledning av herr Svenssons i Grönvik yttrande säga, att det bostadsbestånd, som man vill uppföra i Kvarntorp, är förhållandevis litet. Det är endast avsett att fylla de mest oundgängliga behoven. Och det är behövt redan för den anläggning, som är uppförd. Man söker också hålla bostadsbyggandet tillbaka så mycket som möjligt för att icke i onödan fresta på material- och arbetskrafttillgång eller löpa den risk, som herr Svensson i Grönvik talade om, bl. a. att bostäderna ej skulle komma till användning i framtiden.

Jag är den förste att ge erkännande åt det arbete som bergsingenjör Bergh har nedlagt. Han har varit en föregångsman, som genom metoden för oljeutvinning genom tillgodogörande av värme vid förbränning av skifferkoks har gjort en stor insats, när det gäller skifferoljetillverkningen. Även på andra områden av skifferoljefabrikationen har han åstadkommit mycket. Så väl han som övriga — det finns många andra också, herr Törnkvist, som i flera tiotal år ha idogt arbetat på detta — som ha bidragit till möjligheten att nu under en kristid kunna begagna skifferolja, äro förtjänta av allmän erkänsla och tacksamhet. För min del räknar jag med och hoppas, att bergsingenjör Berghs talangfulla insats skall vara att påräkna också i framtiden.

När det gäller sammanslagningen har ju det egendomliga, som herr Törnkvist just pekade på, inträffat, nämligen att samtliga myndigheter ha tillstyrkt. Jag förstår mycket väl detta resultat. Det gjorde däremot icke herr Törnkvist. Han tyckte, att det var så egendomligt, att de hade kommit till detta resultat, och menade, att det måste ligga någonting bakom. Nej, jag tror, att det är så, att var och en, som tränger in i detta problem litet på allvar och benar upp, hur det ligger till, inser behovet av att det nu sker en sammanslagning. Därigenom åstadkommer man möjligheter till förbilligande av driften och omhändertagande omedelbart av uppslagen från de olika platserna, varav följer en hastigare utveckling och en förbättrad produktion. Till och med marinförvaltningen tillstyrker ju sammanslagningen i princip, fastän den har vissa erinringar att göra. I fråga om dessa vill jag säga, att jag vet, att det statliga skifferoljebolaget vill begagna den medverkan, som marinförvaltningen kan ge, och även kommer att begagna den speciella sakkunskap, som står till ämbetsverkets förfogande.

När de två skifferoljeindustrierna startade, ansåg jag, att det nog var bra, att de t. v. var för sig finge visa vad de kunde åstadkomma. Det fanns särskild anledning att vid starten låta dem gå var för sig. När skifferoljebolaget tillkom måste nämligen ett särskilt snabbt byggande av anläggningen i Närke ske, och detta bolags ledning ställdes inför mycket stora arbetsuppgifter. Detsamma var förhållandet vid Kinnekulleverket, som ju något tidigare också hade börjat en relativt stor utbyggnad. De erfarenheter man fått under den gångna tiden ha, som sagt, enligt min mening givit belägg för att det var bra, att de fingo börja var för sig, men att man nu kommit till den punkten, där det är angeläget att få samordna företagen, av de skäl som jag förut nämnde.

Gentemot yrkandet, att man icke skall företaga denna utbyggnad, vill jag alltså, herr talman, framhålla, att ansvaret för vår beredskap enligt min mening kräver att sådan företages, även om det är vanskligt. I fråga om samordningen finnas så starka skäl, och de bli starkare, ju mer man sysslar med den frågan, att ingen tvekan bör råda om att det är klokast att följa propositionens linje härutinnan.

Herr Lövgren: Herr talman! Jag begärde ordet, när jag hörde herr Svenssons i Grönvik anförande. Jag tyckte, att han var en ovanligt djärv man. Jag skulle i det läge, som vi nu befinna oss i, faktiskt icke ha djärvt att yrka

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)
avslag, även om jag hade hyst mycket starka betänkligheter mot dessa verks framtid. Men är det verkligen så, att dessa skifferoljeverk nödvändigtvis behöva bli en mycket dålig affär? Jag är icke övertygad om den saken. Jag har försökt att följa utvecklingen härvidlag redan ifrån början, när diskussionen stod om frågan, huruvida riksdagen skulle bevilja anslag för en experimentverksamhet på detta område. Herr Svensson i Grönvik kan ju tro, att när kriget är över, så skall oljan åter vara att importera till lika billiga priser som tidigare, men jag skulle för min del tro, att det är en hypotes, som står i vida fältet. När kriget är över komma, förmodar jag, de nationer, som ha kontroll över världens bergoljetillgångar, att ha ett starkt behov av att betala krigskostnaden, och det är väl sannolikt, att oljan då kommer att bli ett av de varuslag, som genom beskattning, exporttullar o. s. v. få bidra till att betala de kostnader, som kriget har dragit för nästan alla världens nationer. Jag vet icke motivet till att man är så hemlighetsfull med resonemanget om kostnaderna för den oljeprodukt som man här framställt. Tidigare har man ju icke varit det, och jag föreställer mig, att man icke skulle behöva vara det nu heller. Jag tror, att sedan man amorterat de abnorma utbyggnadskostnader, som följa med dyrtiden, det skall vara möjligt att få fram en produkt som icke ligger avsevärt högre i pris än den importerade produkten. Det förefaller så mycket mera möjligt, som kalkylerna därvidlag nu ovillkorligen måste ställa sig fördelaktigare än de gjorde fyra år tillbaka i tiden, innan man ännu hade börjat att utvinna den viktiga biprodukt, som heter svavel, och de övriga biprodukter, som nu ställas i utsikt.

Jag tror alltså, att vi kunna betrakta detta förslag som en beredskapsåtgärd under den tid kriget varar, vars anläggningskostnader kunna amorteras i snabb takt, ty, så vitt jag förstår, behöva vi icke i prishänseende sätta oljan i annan klass än sulfitsprit.

Herr talman! Jag är glad över att man vid skifferoljeverket i Kvarntorp givit ett så stort utrymme åt de ugnar, som utexperimenterats av bergsingenjören Bergh. Man får där en utomordentlig kombination genom att gasen från dessa ugnar kan användas för framställning av elektrisk kraft, vilket i sin tur möjliggör, att den del av skiffern, som ligger under ett tjockare lager av kalksten, kan tillgodogöras genom den ljunströmska metoden med utvinning av olja genom elektrisk uppvärmning av skiffern. Där skiffern går i dagern åter kan man ju använda såväl de berghska ugnarna som de s. k. IM-ugnarna och Rockesholmsugnarna. Det förefaller emellertid — och det erkänner man även i Kvarntorp — att de berghska ugnarna äro de avgjort överlägsna.

I fråga om sammanslagning eller icke av de här ifrågakvarnande tvänne skifferoljeföretagen är jag, herr talman, beredd att på de skäl, som anförts av herr Törnkvist, rösta för avslag på Kungl. Maj:ts proposition. Jag behöver icke här rekapitulera de skäl, som härvidlag kunna anföras, utan jag nöjer mig med att instämma i den reservation, som föreligger om anstånd med sammanslagningen. I övrigt är jag tillfreds med det förslag, som här föreligger.

Herr Svensson i Grönvik erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag skulle vilja replikera statsrådet Domö, som emellertid tyvärr icke är inne just nu.

Statsrådet frågade vilken ställning jag skulle ha intagit, om jag varit i hans ställe. Frågan är ju mycket enkel och för mitt vidkommande alldeles onödig att besvara. Jag kan nämligen icke komma i hans ställning. För min del har jag tagit det ansvar, som är möjligt för mig att bära i den situation vari jag står, nämligen såsom ledamot av statsutskottet och av riksdagen.

Vidare lär herr Domö ha frågat, om vi ha råd att försvara oss. Härpå vill

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)
jag svara, att det icke är säkert att vi genom att bifalla det förslag, som här föreligger, om några år, i den situation som då råder, fått ökade möjligheter att vidmakthålla den krigsmakt, som vi nu ha.

Till herr Lövgren, som ironiserade över min djärvhet, skulle jag vilja säga, att det här icke är fråga om något poserande i ena eller andra avseendet från min sida. Jag har nu en uppfattning i den här saken, och den för jag till torgs. Om det är modigt eller icke, kan man ju fråga sig. Jag skulle dock vilja framföra en stilla undran, om vi icke nu kommit i det läget, att vi böra tänka så att säga en smula ekonomiskt även i frågor, som äga direkt samband med våra militära rustningar.

Till herr Lövgren vill jag vidare säga, att jag aldrig sagt att oljepriserna i framtiden skulle komma att ligga på samma nivå som före kriget. Jag har bara sagt, att jag icke tror att det skall bli möjligt för oss att ute på världsmarknaden uppta konkurrens i fråga om priset på oljan.

Vidare anförde:

Herr Törnkvist: Herr talman! De inlägg, som här gjorts sedan jag tillät mig framhålla syftet med reservationen, ha icke klarlagt det väsentliga med denna proposition, nämligen att något skulle kunna vinnas genom den föreslagna sammanslagningen. Statsrådet Domö gjorde ett påstående under debatten, vilket, såvitt jag kan förstå, icke återfinns i samma positiva form i propositionen. Statsrådet sade, att den som känner till det verkliga läget förstår varför opinionen inom olika myndigheter samlat sig kring kravet på att ledningen för Närkeföretaget även skall ta hand om Kinnekulleverket, och han drog av det avgivna yttrandet den slutsatsen, att driften vid en sammanslagning skulle komma att visa sig billigare och göra det lättare att utnyttja de samtidiga erfarenheterna från verksamheten vid dessa båda företag. Förhållandet är nu emellertid det att Kinnekulleverket från början tillkommit i mycket begränsad skala. Jag erinrar ännu en gång om vad jag sade i mitt första anförande, nämligen att Kinnekulleverket ursprungligen kommit till stånd såsom ett forskningsinstitut, vilket byggts i begränsad skala. Denna begränsning gäller överhuvudtaget allting. Forskarna där ha fått arbeta under primitivare förhållanden, och kapitalinvesteringen har varit betydligt mindre än vid Kvarntorp. Man kan ju icke gärna straffa ledaren för Kinnekulleverket därför att vår Herre matat in en ringare mängd olja i Kinnekulleskiffern än i Närkeskiffern. Herrarna böra ju dock förstå, att om vi i dag, med de erfarenheter vi nu äga, haft en diskussion om förläggandet av en eller två fabriker till den ena eller den andra platsen, vi sannolikt icke ens behövt diskutera en förläggning till Kinnekulle. Verksamheten vid Kinnekulle var ju nämligen igångsatt långt innan vi visste något om tillgångarna på oljeförande skiffrar i andra delar av landet. Om tillgången på olja hade varit rikligare i Kinnekulleskiffern, är det sannolikt att den drift, som kommit till stånd där, visat sig billigare än driften vid oljeskifferfyndigheterna i Närke, där anordningarna nu i alla avseenden äro mera spatiösa och dyrbara än de på Kinnekulle. Man kan, som jag sade, icke gärna straffa vederbörande för att skiffern i Kinnekulle är oljefattigare än skiffern i Närke.

Jag har vidare, herr talman, icke sagt, att förutsättningarna för oljeutvinningen äro större vid Kinnekulleverket än vid Närkeverket, men jag har sagt, att förutsättningarna för en bättre ekonomisering av driften äro större där på grund av biprodukternas beskaffenhet och de stöndindustrier, som dessa biprodukter kunna ge upphov till. Allt talar för att så kommer att bli fallet.

Jag har mina skäl för mitt ståndpunktstagande. Herr Lundberg i Hälsingborg har framhållit, att jag under många år haft anledning följa utvecklingen av detta spörsmål. Alldeles okunnig är jag således icke på området, och även

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)

om jag saknar själva de tekniska förutsättningarna för att kunna följa utvecklingen på detta område, så har jag dock som lekman försökt sätta mig in i frågorna så gott det varit mig möjligt. Jag vill säga att det icke är bara känslöskäl, som tala när jag vädjar till kammaren att icke fara alltför bryskt fram med en verksamhet, till vilken knutits en man, som dock under dessa år på ett sätt, som även de högre myndigheterna givit sitt erkännande, dokumenterat sin vilja att hjälpa det allmänna. Säkerligen har den arbetskraft, som staten på detta sätt tagit i anspråk för att utreda möjligheterna till en produktiv verksamhet på detta område, blivit mycket billig. Brytningskostnaderna vid Kinnekulleverket äro också lägre än vid Närkeverket, ty mot 5 kronor i förra fallet svara 8 kronor i det senare fallet. Jag nämner dessa siffror för att icke herrarna i sin iver och hänförelse för det kungliga förslaget skola få det intrycket att vi kasta bort några pengar genom att vi låta Kinnekulleverket arbeta självständigt och fritt. Allt hänger som sagt på att skiffern i Kinnekulle är fattigare på olja än skiffern i Närke. Men geologerna ha konstaterat, att — om jag icke minns fel — på djupet finns även i Kinnekulle en skiffer, som håller 6 procent olja. I Närke är siffran 8 procent, och skillnaden är sålunda icke så värst stor. I det aktuella fallet föreligger en något större skillnad, vilken rör sig mellan 2 och 4 à 5 procent. Men det är en sak, som ett utbyte av ledningen av Kinnekulleverket icke kan avhjälpa. I Närke arbetar man ju vidare med samma metoder, som utexperimenterats vid Kinnekulleverket, och utan dessa metoder hade någon verksamhet i Närke överhuvud taget aldrig kommit till stånd. Under sådana förhållanden frågar jag mig, hur företagsledningen skall kunna få ut mera av verksamheten i Närke än av den på Kinnekulle, när själva skifferbrytningen är billigare på det senare stället. Svaret blir, att den saken hänger samman med oljehalten i skiffern. I den reservation, som jag tillåtit mig biträda, har föreslagits en övergång till brytning av oljerikare skiffer i Kinnekulle för att man därigenom skall kunna få fram det ökade kvantum olja, som utlovats i den kungl. propositionen.

En sak, som jag, herr talman, i det här sammanhanget icke kan underlåta att vidröra, är att Kinnekulleverket står under riksdagens ständiga kontroll. Det ledes av marinförvaltningen, och marinförvaltningen är i varje del av sin verksamhet beroende av riksdagen och dess årliga anslag. Frågan gäller här icke bara att koppla av en ledning och koppla in en annan utan även ett annat moment, nämligen om riksdagens kontrollmakt skall ytterligare försvagas eller om riksdagen fortfarande skall kunna utöva något inflytande i fråga om användningen av de miljonbelopp — i runt tal 55 miljoner kronor — som Närkebolaget skall ta hand om. Det är lätt att förstå, att det med en generöst utformad bolagsordning icke blir något inflytande alls för riksdagen. Jag har icke sett bolagsordningen, och jag vågar därför icke uttala mig om, huruvida statsrevisorerna få rätt att revidera denna verksamhet. Jag vet emellertid, att statsrevisorerna förra hösten togo del av företaget verksamhet, men i vilken omfattning känner jag icke till. Är det skäl för riksdagen att på så pass svaga grunder, som i denna del presterats i propositionen, nu utan närmare eftertanke ge efter på de anspråk i fråga om kontrollrätten, som riksdagen har enligt grundlagen och som den säkerligen kommer att skärpa, när den nuvarande ovisshetens tid väl är över? Genom att riksdagen behåller ett av verken under sin omedelbara domvärjo kan riksdagen lägga ned Kinnekulleverket, när det på nytt blir fred i världen och normala handelsförbindelser återinträda. Jag tror nämligen inte, att riksdagen kommer att medverka till inköp av dyrare olja åt statens verk och institutioner än världsmarknaden bjuder den dag vi ha möjlighet att åter få billig olja utifrån. Jag tror inte att riksdagen vill vara med om att

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)
bevilja medel till sådana inköp, och i den mån anspråk på pengar för sådana ändamål kunna komma att framställas, kan ju riksdagen ha ett visst inflytande.

Detta är, herr talman, en sida av detta spörsmål, som borde ha belysts men hittills icke blivit det, och jag betraktar för min del denna fråga som en synnerligen viktig detalj av problemet, mycket viktigare än själva beviljandet av detta stora anslag.

Jag har redan tidigare framhållit, att man mycket väl kan säga sig, att det är möjligt att vi ha fred om ett år, men vi ha ingen garanti för den saken. Det är just bristen på en sådan garanti, som nödgar oss att avhålla oss från att handla i ett fall som detta. Jag tror att det bästa är att låta det hela löpa tills vidare som det för närvarande gör — de nu rådande förhållandena ha ju hittills väl tillgodosett våra önskningar — och bevilja respektive verk de anslag som av Kungl. Maj:t begäras, alltså 900,000 till Kinnekulleverket och närmare 25 miljoner kronor till oljeverket vid Kvarntorp.

Jag ber, herr talman, att ännu en gång få hemställa om bifall till reservationen.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att uttala min mening om den fråga, som gjorts till huvudfråga i denna debatt, fastän den i verkligheten är av långt mindre dimensioner, nämligen frågan om ledningen av statens skifferoljeverk.

Det förhåller sig dock på det sättet, att staten på detta område driver precis samma verksamhet under två olika ledande organ. Staten har alltså skapat två ledande organ för denna verksamhet; det ena är bolaget, som har tillkommit uteslutande för att utvinna olja ur skiffer och som kan ägna hela sin uppmärksamhet och hela sitt intresse åt denna sak, det andra ledande organet är marinförvaltningen. Men marinförvaltningen har i sanning icke tillkommit för att utvinna olja ur skiffer. Marinförvaltningen har helt andra huvuduppgifter, och särskilt i nuvarande tid har marinförvaltningen så stora uppgifter på det direkta försvarets område, att den icke kan bli i tillfälle att ägna stort intresse åt frågan om oljeutvinningen. Ledningen av skifferoljeverket på Kinnekulle är förlagd till marinförvaltningens ingenjörsavdelning, som för närvarande i fråga om fartygsbyggnader genomför den största uppgift, som den svenska marinförvaltningen någonsin haft. Det ligger därför i sakens natur, att Kinnekulleverket för marinförvaltningen kommer att te sig som en biuppgift. Jag har dock för min del några års erfarenhet om dessa ting, och jag har kommit till den bestämda uppfattningen, att ledningen av Kinnekulleverket icke är en uppgift som bör tillkomma marinförvaltningen. Detta låter sig nämligen icke göra. Jag tycker för min del, att det är en alldeles för stor källa till oro, att marinförvaltningen skall behöva ha ansvaret för en så pass stor fabriksdrift, som Kinnekulleverket utgör, vid sidan av sin egentliga verksamhet. Jag är för min del övertygad om att hur än riksdagen beslutar i dag, måste vi komma fram till en avveckling av marinförvaltningens engagemang i Kinnekulleverket.

I detta läge är det väl ändå fullständigt naturligt, att staten låter sitt eget organ, bolaget, som har till enda uppgift att utvinna olja ur skiffer, ta hand om hela denna verksamhet. Nog har man väl därigenom de starkaste garantier för att man då får statens intentioner på detta område bäst genomförda.

Herr Törnkvist kastade visserligen fram den tanken, att det kunde hända, att man genom att överlämna denna verksamhet åt bolaget undandrager riksdagens revisorer granskningen av verksamheten. Det är så dags nu att tänka på den saken, herr Törnkvist! Den lämpliga tidpunkten att tänka på detta hade ju varit, när Kungl. Maj:t föreslog riksdagen att bilda bolaget. Den

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)

största delen av verksamheten bedrivs ju redan under bolagsform genom riksdagens medverkan — kan det då verkligen spela någon roll, om man tar den andra lilla biten och fogar till samma stycke? Jag tycker väl ändå, att detta argument var litet för grovt funnet för att ha någon egentlig bärkraft.

När man lyssnar på reservanterna, verkar det som om de hade den uppfattningen, att bolaget är fientligt inställt mot statens intressen. Det är väl ändå på det sättet, att det är statens bolag, och att det är bolagets huvudsakliga uppgift att tillvarataga statens intressen. Skulle det vara så, att det föreligger anledning till minsta misstanke, att ledningen för bolaget inte tillvaratager statens intresse hundraprocentigt, skulle vi hemställa till herr Domö, att han ser till att bolaget får en annan ledning, men det kan inte vara något argument för att säga, att eftersom vi misstro bolaget, skall Kinnekulleverket ligga utanför dess verksamhetsområde. Vi få gå ut ifrån att bolaget tillvaratager statens intressen på bästa sätt. Det har härtill de bästa förutsättningar; det är helt koncentrerat till sin egentliga uppgift och det har möjlighet att skaffa sig all tänkbar expertis.

Vad är det för olycka som kan hända, om riksdagen följer utskottet? Ja, om man får tro reservanterna, att bergsingenjör Bergh avkopplas från ledningen av Kinnekulleverket. Att argumentera på det sättet är väl ändå att göra denna sak till en alltför tillspetsad personfråga, och jag måste säga, att det är litet svårt att höra sådana uttryck som »varför skall ledningen bestraffas?» och »varför skall man så bryskt avbryta en lovande verksamhet?». Det är väl på det sättet, att om bergsingenjör Bergh är en god och lämplig driftsledare vid Kinnekulleverket är det bolagets oavvisliga plikt gentemot staten att se till, att han får behålla den befattningen. Skulle det däremot vara så, att han icke är den allra bäste driftsledare man kan få, kan det inte gärna vara i statens intresse att ha honom kvar som driftsledare. Vi skola nämligen komma ihåg, att det är två skilda ting att vara uppfinnare och att vara driftsledare. Att skapa nya metoder, att driva försöksverksamhet är en sak för sig, att driva en fabrik i fullstor skala efter tekniskt rationella principer är dock en annan sak. Man hittar jämt och ständigt i det praktiska livet begåvningar, som äro så funtade, att den ene är en utmärkt uppfinnare och försöksman men inte precis den bäste driftsledaren, under det att en annan är en förträfflig driftsledare men inte har något sinne för uppfinningar. Då ligger det väl i statens intresse att bergsingenjör Bergh av bolaget användes på det sätt, som bäst passar hans begåvning. Jag vill för min del uttala den bestämda förvisningen, att bolaget kommer att se till, att Bergh får göra den bästa nytta han kan göra hos bolaget. Gör inte bolaget det, så handlar bolaget i strid med statens intresse, och då få vi se till, att vi få en annan ledning för bolaget, som tillvaratager statens intressen. Men man kan inte utgå ifrån att bolaget skall vara en mot staten fientlig makt — det är ju statens eget bolag — och att vi på den grund skulle vara misstänksamma vid fattandet av våra beslut.

Allting talar för att riksdagen i denna fråga bör bifalla utskottets förslag. Tiden är mogen för detta. Jag är väl personligen inte känd för att vara den som berövar försvarets institutioner inflytande i onödan, och när jag här säger, att min bestämda mening är, att det är på tiden, att marinförvaltningen slipper bekymret med Kinnekulleverket och att det bolag staten skapat för detta ändamål övertar denna uppgift, tror jag att kammaren ändå kan tro, att det ligger något litet sanning i vad jag säger.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Innan jag går närmare in på herr Törnkvists anförande skall jag be att få säga ett par ord i anledning av det avslagsyrkande, som framställts av herr Svensson i Grönvik.

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)

Det är klart, att om vi litet till mans vore lika optimistiska i fråga om tidpunkten för krigets avslutning som herr Svensson i Grönvik, skulle nog ingen i dag reflektera på den stora kapitalinvestering i skifferoljeverken, som det nu är fråga om. Men eftersom framtiden är så pass oviss som den faktiskt är och vi för att vara på den säkra sidan få göra mycket stora uppoffringar för vår försvarsberedskap och måste göra det även i sådana fall, då ovisshet kan råda rörande den kommande utvecklingen och därav beroende värde av de vidtagna åtgärderna, så få vi även i detta fall ta risken att denna investering kan visa sig vara gjord i onödan, för den händelse kriget mot förmodan skulle sluta låt mig säga i år eller tidigt nästa år. Men eftersom vi icke veta detta och eftersom utsikterna för en sådan utveckling förefalla att vara mycket osannolika, kan jag för min del inte taga på mig ansvaret att gå emot en åtgärd som uteslutande är en beredskapsåtgärd och som sådan av mycket stor betydelse.

Herr Törnkvist, som ju går med på kapitalinvestering i skifferoljeverken men inte vill gå med på en sammanslagning av dessa, radade upp en massa skäl emot en sådan sammanslagning. Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har nyss på ett utomordentligt sätt bemött herr Törnkvists argumentering, och det kanske kunde vara nog med detta. Jag skall emellertid be att få peka på ett par punkter, där jag tycker att herr Törnkvist givit sig oförlåtligt långt ut på hal is.

Herr Törnkvist har hela tiden argumenterat från den utgångspunkten, att skifferoljeverket vid Kinnekulle skulle vara skött på ett alldeles utomordentligt sätt och att vi där skulle ha den största sakkunskap som vi överhuvud taget skulle ha att tillgå. Jag tror till och med, att han yttrade sig så, att chefsingenjör Bergh var den ende mannen här i landet, som egentligen besatt sakkunskap i verklig mening på detta område. Statens krisrevision har haft anledning att intressera sig för Kinnekulleverket, och den uppdrag redan i maj 1940 åt en särskild sakkunnig, överingenjör Ågren, att verkställa en teknisk sakkunnig granskning av verksamheten vid Kinnekulleverket. Detta mötte vissa svårigheter, men i oktober 1940 överlämnade överingenjör Ågren till krisrevisionen resultatet av sin undersökning av Kinnekulleverket, vilken jag naturligtvis på grund av dess omfång och andra omständigheter inte kan mera i detalj gå in på. Jag skall endast ur utredningen anföra några synpunkter, vilka jag tror att man kan anföra i denna debatt. Den sakkunnige ansåg, att försöksdriften där borde ha drivits som civilt företag — alltså inte i marinförvaltningens regi — och att försöksarbetet hade kunnat bedrivas med större effekt och framgång, om det icke omgivits med en onödig sekretess. Enligt den sakkunniges mening borde experter ha tillkallats för lösandet av i samband med skifferoljetillverkningen stående specialproblem, såsom skifferbrytningen, svavelfrågan, nyttiggörandet av destillations- och förbränningsgaser och frågan om biprodukters utvinande. När efter sju till åtta års tid erfarenheterna från försöksverkets drift plötsligt måste tillgodogöras vid anläggandet av ett nytt stort skifferoljeverk — det var det vid Kvarntorp — visade det sig, att utarbetade planer för bl. a. dessa stora problems lösning icke föreligga. Tidsenlig driftskontroll, yttrade den sakkunnige vidare, borde införas vid såväl försöksverket som det nya skifferoljeverket vid Kinnekulle, och driften borde handhas av högskolebildade kemiska ingenjörer, som hade förutsättningar att studera och tillrättalägga driftsförhållandena, och erfarenheterna borde icke samlas uteslutande hos en enda person, av vilken i sådant fall staten blir fullständigt beroende för driften i fortsättningen.

Detta var i korta drag några väsentliga anmärkningar, som utredningsmannen då angav. Krisrevisionen lät därvid bero, och utredningen överlämnades till cheferna för respektive finans- och folkhushållningsdepartementen. Men sedan

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)

verket varit i drift ytterligare någon tid fann krisrevisionen anledning att företaga en förnyad undersökning och uppdrog därför den 3 februari 1942 åt chefsingenjören vid Stockholms gasverk Pilo att verkställa en undersökning. Resultatet av denna förelåg i ett den 2 oktober förra året daterat uttalande, och däri har Pilo sammanställt de av honom under granskningsarbetet gjorda iakttagelserna, vilka i väsentliga punkter överensstämma med det resultat, som överingenjör Ågren vid sin undersökning kom till.

Jag tror att det kan vara av intresse att se hur byggnadsprogrammet kunnat följas och i vad mån driftresultatet för det nya verket motsvarade de uppgjorda beräkningarna. Byggnadsprogrammet kunde inte hållas. Det första ugnsblocket utlovades vara i drift i augusti 1940, men var det först i maj 1941, och hela anläggningen var inte driftfärdig förrän i november 1941 alltså med 7 å 8 månaders försening. Marinförvaltningen beräknade att efter den nya utbyggnaden skulle det utvinnas i första hand 11—12,000 ton råolja per år. Sedermera, efter ytterligare medels ställande till förfogande och en större utbyggnad, beräknade man oljeutvinningen vid det nya verket till 13,100 ton jämte 1,000 ton för det gamla försöksverket, alltså sammanlagt 14,100 ton. Det visade sig emellertid att denna kvantitet inte kunde utvinnas. Utredningsmannen påvisade, att under de tretton och en halv månader, som förflutit sedan driften igångsattes, produktionen vid det nya verket uppgick till allenast 4,900 ton och vid försöksverket till 600 ton eller tillsammans 5,500 ton emot beräknade 14,100 ton per år. Det var en mycket stor felräkning. Nu har man ju senare uppnått något bättre resultat, men fortfarande har man dock inte kommit upp till mer än omkring 50 procent av den beräknade utvinningen. Orsakerna till den låga produktionen angåvos av utredningsmannen ha varit en försenad successiv igångsättning, starkt inskränkt drift på grund av vinterkyla, hög kalkstenshalt i den avgasade skiffern, oljeförluster i avloppsvattnet, lägre oljehalt i skiffern än vad som beräknats samt låga utbyten vid ugnarna. Beträffande den oljefattiga skiffer, som bearbetats vid Kinne-Klevaverket har under 1942 års elva första månader som framgår av propositionen utvunnits 1.9 procent olja ur denna skiffer och om man räknar med hela den brutna massan, alltså både skiffer och kalksten, uppgår oljeutvinningen endast till 0.9 procent. Men på två kilometers avstånd finnes ett skifferlager som beräknas hålla 5.3 procent olja. Dit vilja nu ingenjör Bergh och marinförvaltningen förlägga skifferbrytningen i fortsättningen, och föredragande statsrådet har också ansett det nödvändigt att taga i anspråk den oljerikare skiffern, som på detta ställe beräknas räcka i fem år. Ingenjör Bergh beräknar i sina kalkyler kostnaderna för denna omläggning av brytningen till i runt tal 3 miljoner kronor. Föredragande statsrådet ansluter till ett av direktör Abenius utformat förslag med enklare anordningar, som skulle draga en kostnad av ungefär 500,000 kronor, men han tar inte bestämd ställning till anordningarnas omfattning och beskaffenhet och han är därför osäker på huruvida inte kostnaderna måste bli större än direktör Abenius beräknar.

Det är alltså uppenbart att skifferoljeverket vid Kinnekulle har blivit felplacerat, beroende på otillräckliga undersökningar rörande skiffrens förekomst och beskaffenhet. Detta är så mycket mera anmärkningsvärt som driften vid försöksverket pågått mer än sju år under marinförvaltningens ledning, innan det nya verket av samma ledning planerades och kom till utförande. Då nu Kinnekulleverket och dess ledning lovsjungas i så djupa brösttoner som här skett från herr Törnkvists sida kan det vara anledning att peka på dessa påtagliga missgrepp, som medfört att verket har blivit dyrare, att driften har kommit senare igång, att oljeutvinningen har blivit väsentligt lägre och att man inte har kommit så långt med framexperimenterandet av utvinning av bi-

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)
produkterna, som man borde ha gjort efter så många år av försöksdrift. Förklaringen till dessa omständigheter torde väl till mycket stor del ligga i det förhållandet, som herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet helt nyss berörde, nämligen att en person, som visat sig ha stora förutsättningar som uppfinnare och som gjort ett mycket gott arbete som ugnskonstruktör, inte därmed ovillkorligen måste vara en god driftsledare och kunna behärska alla praktiska spörsmål som måste lösas vid ett storindustriellt verk av detta slag. Det är det förhållandet, att allting därnere har koncentrerats till en enda person med begränsade förutsättningar att lösa dessa problem, som gjort, att en del av problemen icke ha blivit tillfredsställande lösta. Detta har medfört det dåliga resultat, som faktiskt föreligger vid skifferoljeverket vid Kinnekulle. Detta visar ju hän på att den ledning, som Kinnekulleverket har haft, inte har varit sådan, som har behövts för verksamheten därnere. Det är alldeles uppenbart, att marinförvaltningen inte kan besitta de kvalifikationer, som krävas för denna ledning. Marinförvaltningen har ju som herr statsrådet för en stund sedan framhöllt helt andra arbetsuppgifter och helt andra kompetenskrav ställda på sig. Skifferoljetillverkningen är någonting som ligger helt utanför dess arbetsområde. Men frågan nu gäller just, huruvida verket alltjämt skall sortera under marinförvaltningen eller om det skall ligga under samma ledning som skifferoljeverket i Kvarntorp, där man dock obestriddligen har en kompetent ledning. Detta är det avgörande. För staten är det en beredskapsfråga och man bör söka utvinna mesta möjliga olja snarast möjligt. För att uppnå detta behöver man ha den mest sakkunniga ledning, och den har man inte i marinförvaltningen — den har man på annat håll. Och för att få en så ekonomisk drift som möjligt i fortsättningen — det är också ett betydelsefullt statsintresse — är det också angeläget, att Kinnekulleverket föres in under en mera sakkunnig ledning än det nu har. Det är detta skäl som är avgörande för mig, då jag nu, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag i dess helhet.

Herr Törnkvist: Herr talman! Det inlägg som herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet gjorde innebar i huvudsak utställda löften, men det kan knappast betecknas som någon argumentering. Men dessa utställda löften komma säkerligen i nuvarande läge att observeras. Intill dess fred återinträder torde det behövas en inte allt för lättvindig översyn över förvaltningen av det väldiga antal miljoner, som vi lämna ifrån oss på detta område. Man behöver endast sätta dessa miljonvärden i relation till vår fredsbudget för att förstå, hur riksdagen under fredstid skulle ha ställt sig om det gällt att lämna ifrån sig så stora värden på ett så lättvindigt sätt som här faktiskt sker. Gunås, det sker inte lättvindigare än de omfattande anslagen till försvarsberedskapen i allmänhet lämnas, men denna sak blir mycket besvärlig att komma till rätta med, då denna form för medelsanvisning upphör och vi skola återgå till normala förhållanden. Jag vill endast göra denna anmärkning i anknäytning till herr statsrådet Skölds inlägg, som tydligen var avsett att övertyga kammaren om att den nuvarande marinförvaltningen inte förstår att klara den uppgift det här gäller.

När riksdagen beviljat medel till Kinnekulleverket under tidigare år, har man emellertid mindre tänkt på marinförvaltningen än på den man, som fick i uppdrag att framskaffa olja ur skiffer. Jag vill här inför kammaren uttala den meningen, att det löfte som har givits i samband med dessa tidigare anslag är infriat och i stället för att lägga i dagen något slags missnöje och komma med sura uttalanden om denna verksamhet borde kammaren vara tacksam, särskilt med tanke på det läge, vi befunno oss i i början på 1930-talet.

Anslag till lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget m. m. (Forts.)
 och de farhågor, som då ofta uttalades, att vi skulle stå oss slätt på detta område, om vi endast skulle nöja oss med den import av olja, som vi möjligen kunde upprätthålla. Vi slog då in på att forska på detta arbetsområde. Då var läget annorlunda än vad det nu är. Att ha utvunnit denna möjlighet, att ha skaffat en reserv för framtiden, det är ett verk som bör framkalla tacksamhet.

Jag inser mycket väl, herr talman, att läget otvivelaktigt är sådant, att statsrådet Domö och regeringen komma att inkassera en lysande victoria, och jag har inte någonsin väntat mig någonting annat. Men det ligger i detta någonting, som så småningom blir uppenbart, och det kan hända, att denna sak då inte framträder i samma härliga och glittrande belysning, som tydligen är befintlig, när denna proposition bifalles.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Torsten Ström m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 16.

Föredrogs vart efter annat:

bankoutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i fråga om ersättning till E. Hedblom i anledning av sjukdom ådragen under militärtjänstgöring;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i fråga om bestridande av änkan Signe Hanna Viktoria Jernbom tillkommande livränta;

nr 6, i anledning av väckt motion om gratifikation och pension åt förre vaktmästaren å riksdagens tryckeriexpedition J. D. Bergstrand;

nr 7, i anledning av väckta motioner om gratifikationer åt änkor efter två hos riksdagens andra kammare anställda vaktmästare; och

nr 8, i anledning av väckt motion om förhöjd pension åt förre trädgårdsmästaren vid Tumba bruk J. Th. Jansson; samt

första lagutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 17.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckta motioner om lika arvsrätt för utomäktenskapliga och inom äktenskap födda barn.

Första lagutskottet hade till behandling förehäft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 175 i första kammaren av herr *Linderoth* samt nr 265 i andra kammaren av herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå. I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till en sådan revidering av arvslagen, att utomäktenskapliga barn erhöles lika arvsrätt som de inom äktenskap födda.

Motioner om lika arvsrätt för utomäktenskapliga och inom äktenskap födda barn.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 175 och II: 265, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Motioner om lika arvsrätt för utomäktenskapliga och inom äktenskap födda barn. (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Vi motionärer ha som synes föreslagit, att de utomäktenskapliga barnen skola jämsställas med de inom äktenskapet födda barnen i fråga om arvsrätt.

Skälen till detta förslag torde det inte vara nödvändigt att här ingå på. Utan att göra sig skyldig till någon överdrift kan man säga, att det är ett folkkrav att de utomäktenskapliga barnen i detta avseende skola jämsställas med de inom äktenskapet födda barnen. I och med att befolkningsfrågan på senare år skjutits i förgrunden, har ju även frågan om de utomäktenskapliga barnens ställning i olika sammanhang varit föremål för prövning. Såvitt jag förstår har man åtminstone principiellt godkänt den ståndpunkten, att alla barn skola betraktas som likaberättigade, lika välkomna till världen och lika välsedda, alldeles oavsett om de äro födda inom eller utom äktenskapet. Med ett sådant betraktelsesätt måste denna diskriminering av de barn som äro födda utom äktenskapet te sig som fullständigt orimlig. Tidigare har det såvitt jag känner till funnits en ganska enstämmig mening, åtminstone inom socialdemokratien, att detta är ett avvita förhållande. Det har förut varit så, att det har varit de konservativa krafterna, som i detta avseende ha rest motstånd och velat bibehålla denna diskvalificering av de utomäktenskapliga barnen.

Vi motionärer ha för vår del inte menat att denna fråga nu skall behöva anses vara i det stadiet att man skulle begära en utredning av densamma, utan vi ha, såsom framgår av vårt yrkande, ansett, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t borde anhålla om att förslag framläggas i denna fråga. Vi anse nämligen — för vår del åtminstone — att frågan är klarlagd, då det här gäller ett så gammalt rättfärdighetskrav, som säkert har mycket stark resonans i folkopinionen. Utskottet åberopar sig ju för sitt yrkande om avslag på att frågan ligger under utredning, en »allsidig och förutsättningslös utredning», som det heter, vilket ju alltid brukar vara en säker garanti för att en fråga skall vara begravd för oöverskådlig tid framåt. I varje fall är det för mig ganska uppenbart, att då ett utskott under hänvisning till att en fråga ligger under utredning endast yrkar avslag på densamma, får naturligtvis utskottet sin vilja fram, trots att det finns många som vilja detsamma som vi och som ha på känn att man därmed endast viftar ifrån sig en sak, som man inte vill ta ställning till.

Jag vill emellertid, herr talman, trots detta yrka bifall till motionen.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Herr Hagberg i Luleå är inte ensam om den uppfattningen, att frågan om de utomäktenskapliga barnens rättsställning bör utredas och klarläggas. Riksdagen har redan givit uttryck åt samma mening som herr Hagberg förde till torgs. En utredning av frågan pågår. Den igångsattes 1941, men frågan är av den allvarliga innebörd att en utredning måste verkställas. Man lagstiftar inte på stående fot på detta område.

Utskottet sympatiserar fullständigt med tankegången i motionen, riksdagen har som sagt givit uttryck åt samma uppfattning, och första lagutskottet har under sådana förhållanden funnit det vara obehövt att begära ytterligare utredning av frågan och av denna anledning hemställt om avslag på motionen. Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till första lagutskottets hemställan.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det är möjligt att herr Hedlund gjorde sig skyldig till en felsägning. Vi ha som bekant i vår motion inte yrkat på utredning utan på förslag från Kungl. Maj:t. Därför kan det inte för utskottets

Motioner om lika arvsrätt för utomäktenskapliga och inom äktenskap födda barn. (Forts.)

vidkommande vara fråga om att begära en särskild utredning av en fråga, vilken som herr Hedlund ju påpekat redan ligger under utredning.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därpå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 18.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckta motioner om ändring i gällande arvslagstiftning i syfte att säkerställa hemmavarande barns rätt till ersättning för arbete i hemmet.

Motioner om säkerställande av hemmavarande barns rätt till ersättning för arbete i hemmet.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Carlsson i Bakeröd: Herr talman! De motioner, som kammaren nu behandlar, ha avstyrkts av ett fullständigt enigt utskott. Utskottets motivering är dock välvillig, i det att utskottet säger, att det finner syftet med motionerna behjärtansvärt.

Jag ber att få tacka för denna förståelse. Syftet med motionerna är ju, som utskottet mycket riktigt påpekat, att motverka den pågående flykten från landsbygden när det gäller barn ifrån jordbrukarhem. Motionärerna ha då tänkt sig, att om barnen i bondehemmen kunde beredas möjlighet till ersättning för det arbete, som de som vuxna utföra i hemmet, så skulle de ha ett startkapital, som gjorde det möjligt för dem att börja som egna jordbrukare eller att övertaga fädernegården, när denna på grund av dödsfall eller försäljning skulle byta ägare. Man skulle också härmed skapa en viss rättvisa mellan de syskon, som stanna kvar och arbeta i föräldrahemmet, och dem, som utanför hemmet skaffat sig en egen inkomst. Den omständigheten, att de ekonomiska betingelserna vid de mindre jordbruken icke medge, att kontant lön utbetalas åt hemmavarande barn, har föranlett motionärerna föreslå, att sådan ersättning skulle utgå först vid arvskifte, och i enlighet härmed begära en lagändring. Jag förstår mycket väl, att det är mycket svårt att på lagstiftningens väg ordna denna fråga, men det torde även möta svårigheter att ordna den genom frivilliga avtal och på så sätt tillförsäkra i hemmet arbetande barn rimlig ersättning. Det är ofta så, att barnen dra sig för att av föräldrarna kräva bindande avtal, och att föräldrarna kanske icke alltid äro så villiga att gå med på dylikt, då ju detta medför en viss skillnad mellan barnen vid fördelning av kvarlåtenskapen. Man möter nu ofta den föreställningen, att de barn, som stannat kvar i hemmet, haft sitt uppehälle under tiden, men man tänker icke på att de icke haft någon möjlighet att lägga någon ekonomisk grund för framtiden. Barnens kärlek till fädernegården och deras optimistiska förhoppning att redan under föräldrarnas livstid få övertaga gården till rimligt pris bidraga säkert också till att sådana avtal icke komma till stånd förrän det kanske är för sent.

Det är givetvis alldeles riktigt, när utskottet skriver, att flykten från landsbygden icke är begränsad till de egentliga bondehemmanen, men när motionärerna tagit sikte just på dessa bondehemman, är den närmaste anledningen, att nu pågår och en följd av år har pågått en knappast önskvärd utveckling då det gäller försäljning av jordbruk, och då särskilt i samband med arvskifte. Bondejordbruken ha nämligen blivit en ganska begärlig handelsvara, som tydligen anses utgöra en åtminstone i någon mån säker penningplacering, och som en följd härav ha gårdarna blivit ganska eftersökta

Motioner om säkerställande av hemmavarande barns rätt till ersättning för arbete i hemmet. (Forts.)

av kapitalstarka stadsbor, som önskat placera sina pengar och som icke behöva räkna med den förräntning, som det i ett jordbruk nedlagda kapitalet ger. Särskilt omkring de större städerna visar denna spekulation i jordbruksfastigheter en tydlig ökning. Härigenom trissas jordvärdet upp på ett sådant sätt, att det i hög grad försvårar jordbrukarungdomens möjligheter att kunna konkurrera, då det gäller köp av jordbruk. I den mån som den unge jordbrukaren vågar sig på en sådan affär, blir skuldbördan, då startkapital saknas, ofta alltför tyngande. Kapitalet går via medarvingar till städer och samhällen, och kvar blir en orimligt hög skuldsättning på de gårdar, som fortfarande innehavas av jordbrukare. Det är i viss mån åtminstone naturligt, om de arvingar, som vistats utanför hemmet, vilja utnyttja de möjligheter till ett ökat arv, som härigenom uppstå. Resultatet måste emellertid då bli, att om de barn, som stannat kvar hemma och lärt jordbruksyrket, vilja fortsätta i detta yrke, så kunna de icke göra detta i egenskap av självägande, utan det måste bli såsom arrendatorer eller statare. En sådan utveckling är icke lycklig, och man har också i tidningspressen varnat för de konsekvenser, som man kan befara. Det är icke blott en urgammal tradition, som här håller på att dö, utan en av de bärande principerna för jordbruksöverlåtelse som man sätter i fara. Har en yngre jordbrukarkår icke någon möjlighet att övertaga jordbruket efter en äldre generation, då ledes frågan om jordbrukarungdomens framtidsmöjligheter enligt min uppfattning in på ganska dystra banor.

Jag gör naturligtvis icke gällande, att den i motionen föreslagna åtgärden skulle vara den enda och kanske den bästa för att förhindra en sådan utveckling, men jag har en mycket stark känsla av att de i jordbrukarhemmen arbetande barnens rätt måste beaktas på ett bättre sätt än som hittills skett, och jag tror, att frågan förtjänar en viss uppmärksamhet. Jag är fullt medveten om att i det läge, vari frågan nu ligger, skulle det vara meningslöst att yrka bifall till motionen, men jag har velat begagna detta tillfälle att fästa uppmärksamheten på ett problem, som säkert kommer att kräva ett ingripande från statsmakternas sida.

Jag har, herr talman, för dagen icke något yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 19.

Föredrogos vart efter annat:

första lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av väckt motion om viss ändring av § 13 ordningsstadgan för rikets städer; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av väckt motion angående viss ändring i lagen om folkpensionering;

nr 3, i anledning av väckt motion angående utredning om höjning av inträdesåldern för medlemskap i erkända sjukkassor; och

nr 4, i anledning av väckt motion om viss ändring i 19 kap. 10 § jorddelningslagen.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 20.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagen om semester.

*Motioner om
viss ändring i
lagen om
semester.*

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två inom andra kammaren väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 6 av herr *Pettersson* i Hällbacken *m. fl.* och nr 136 av herr *Persson* i Stockholm *m. fl.*, båda om ändring i 12 § lagen om semester.

Enligt 12 § första stycket skall arbetstagare, som lämnar sin anställning eller entledigas därifrån, innan han åtnjutit honom tillkommande semester eller semesterlön, erhålla ersättning därför enligt angivna grunder. Vad sålunda stadgats skall dock, enligt andra stycket i samma paragraf, icke gälla, då anställning avbrytes genom dödsfall eller upphör till följd av arbetstagarens pensionering.

I motionen II: 6 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i 12 § andra stycket, att intjänad semester(löns)ersättning skulle utbetalas till avliden arbetstagares dödsbo.

I motionen II: 136 hade yrkats, att riksdagen måtte besluta, att andra stycket i 12 § skulle utgå.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Persson* i Stockholm: Herr talman! Utskottet hänvisar till att 1942 års semesterkommitté erhållit till uppgift att underkasta semesterlagen en allmän och förutsättningslös översyn och anser därför, att riksdagen bör åtnöja sig med i motionen påtalade missförhållanden, till dess kommittén är färdig med sitt arbete. Jag har ofta frågat mig, varför man ständigt är beredd att kompromettera parlamentarismen genom att under långliga tider bibehålla uppenbart orimliga och orättvisa bestämmelser blott med hänvisning till att utredning pågår, såsom exempelvis i detta fall. Kan riksdagen verkligen vara i behov av en kanske mångårig utredning för att kunna rätta till en detalj i semesterlagen, som innebär, att om en arbetare dör är det icke arbetarens efterlevande anhöriga, som tilldelas den intjänta semesterlönen, utan i stället arbetsgivaren, som ärver denna intjänta lön? Till och med när det inträffar, att en arbetare förolyckats och mist livet på grund av att hans arbetsgivare icke vidtagit nödvändiga arbetsskyddsåtgärder, blir ändå icke semesterlönen till följd av denna underliga lag utbetald till de efterlevande utan den utbetalas såsom en sorts premie till den försumlige arbetsgivaren. Icke heller den, som efter fullgjort livsverk blivit pensionerad, äger utfå den intjänta semesterlönen, trots att behovet av rekreation uppstått under arbetet och såsom en följd av detta. Varför skall då icke en pensionär kunna få ut den del av lönen, som faktiskt undanlagts för detta ändamål, endast därför att han avslutat sitt arbete i och med att han blivit pensionerad?

Dessa i vår motion påtalade missförhållanden skulle kunna elimineras, om riksdagen i enlighet med motionärernas förslag skulle besluta, att följande bestämmelse i semesterlagens 12 § skulle utgå, nämligen: »Vad sålunda stadgats» — d. v. s. rätt till semesterlön — »skall icke gälla, då anställning avbrytes genom dödsfall eller upphör till följd av arbetstagarens pensionering.» Ett sådant beslut skulle icke på något sätt kunna förrycka kommitténs arbete, och icke heller kan riksdagen vara i behov av en utredning för att kunna taga ställning till ett sådant förslag. Det gäller blott att fortast möjligt få en orättvis och orimlig bestämmelse ur världen. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till denna motion.

Motioner om viss ändring i lagen om semester. (Forts.)

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! De krav, som här ställas i de båda föreliggande motionerna — det finns nämligen också en av herr Pettersson i Hällbacken m. fl., som går i samma riktning — gälla en i och för sig mycket behjärtansvärd sak. Jag vill också påminna om att de sakkunnigas uttalande vid lagens första framkomst gick i samma riktning. Det var först vid behandlingen av de sakkunnigas förslag, som den passus, som den föregående ärade talaren omnämnde, kom in i 12 §. Man fick vid behandling av denna fråga i utskottet nog den känslan, att dess medlemmar i princip icke voro emot att en sådan ändring skulle göras. Men det är väl ganska naturligt, att då man året förut tillsatt en kommitté, som har i uppdrag att taga upp de många olika klagomål, som framförts mot denna lag, man icke nu skall rucka på lagen för att kanske ett eller två år därefter återigen ändra på den. Det är önskvärt, när det gäller lagar, som skola användas överallt i det praktiska livet, att det icke blir så täta förändringar, utan att dessa göras med något så när jämna mellanrum.

Nu hör denna lag till den typ av lagar, som blott gälla i tre år, och sedan skall frågan tagas upp igen. Det kommer alltså icke att dröja en lång följd av år, innan denna fråga åter kommer upp. Personligen har jag mycket starka sympatier för saken, därför att det så ofta framhållits, att den semesterlön som utbetalas är intjänt lön. Detta står emellertid i strid med vissa andra bestämmelser, där man försöker lägga rekreationssynpunkten så starkt som möjligt på lagen. Det är dessa båda åsikter, som brutit sig mot varandra, när det gällt utformningen av lagen. Jag tror, att motionärerna kunna ganska lugnt taga utskottets avslagsyrkande, då ju frågan givetvis kommer att tagas upp, när man kommer fram till nästa revision av lagen. Det är också därför, som jag, herr talman, med stort lugn yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande motionen II: 136, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i fråga om denna motion, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen; och blev utskottets hemställan i denna del av kammaren bifallden. På av herr talmannen därå givna proposition biföll kammaren härefter utskottets hemställan i övrigt.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 21.

Motion om viss ändring i lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion angående viss ändring i lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 131, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herrar *Wagnsson* och *Magnusson* hemställt, att »riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida icke den i lag av den 18 juni 1925 om rätt i vissa fall för nyttjanderättsinnehavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område i första paragrafen fastställda tidpunkten, den 1 januari 1919, må kunna framflyttas till en senare tidpunkt».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Hage*.

Motion om viss ändring i lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område. (Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Jonsson** i Haverö: Herr talman! Den s. k. ensittarlagen medger som bekant rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område. Denna lag, som trädde i kraft den 18 juni 1925, har emellertid fått till följd vissa gränsfall, där visserligen nyttjanderätt med fullt fog kan anses föreligga men där på grund av den i lagen intagna tidsbestämningen en sådan rätt ändå icke föreligger. Redan samma år väcktes här i riksdagen en motion av herr Lindhagen, däri han yrkade, att den i lagen bestämda tidpunkten, den 1 januari 1919, skulle framskjutas till samma tidpunkt år 1925. Såsom bekant är ett av de villkor, som uppställts för att inlösningsrätt överhuvud taget skall erhållas, att boningshus skall vara uppfört å marken före den 1 januari 1919, och att vid det tillfället boningshuset skall lämna nöjaktig bostad åt nyttjanderättshavaren och hans familj. Det är denna bestämmelse, som i förevarande fall medfört vissa olägenheter i fråga om en del av dessa ensittare.

Här ha under de gångna åren gång på gång väckts motioner om en framflyttning av tidpunkten till det år, då lagen antogs, nämligen år 1925. Jag väckte år 1937 en motion i syfte att få en sådan ändring i lagen, att nyttjanderättshavaren tillhörigt boningshus, som lämnade nöjaktig bostad åt honom och hans familj, skulle finnas uppfört å marken den 1 januari 1925. Denna motion avstyrktes emellertid av andra lagutskottet, som anförde såsom skäl bland annat följande: »De skäl, som tidigare anförts mot en framflyttning av tidpunkten för en lägenhets bebyggande, äga enligt utskottets mening alltjämt sin giltighet. Därest lösningsrätt skulle medgivas även då upplåtet område blivit bebyggt först vid en senare tidpunkt än den 1 januari 1919, torde man sålunda kunna befara, att jordägarna skulle bliva mindre benägna att upplåta mark i de fall, då behov kunde föreligga för någon att arrendera ett markområde för att åt sig uppföra bostad.» Jag menar, att den motiveringen från andra lagutskottet praktiskt taget icke längre kan äga någon som helst giltighet. Det lär nämligen vara på det sättet, att upplåtelse skett i mycket ringa omfattning efter det lagen trädde i kraft år 1925. När man sedermera kommit till helt andra förhållanden, där samhället kräver betydligt bättre bostäder än man gjorde vid den tidpunkt, då denna lag först antogs, och staten i sådant syfte bidrager genom att lämna vederbörande bostadsägare förbättringsbidrag och nybyggnadslån, då har denna bestämmelse kommit att utgöra ett allvarligt men.

Jag sätter faktiskt i fråga, om det överhuvud taget är önskvärt, att man numera från jordägarnas sida upplåter tomtområden eller annan jord åt nyttjanderättshavare utan äganderätt då förvärvet avser enbart bostadsfastighet. Det är dessa ensittarställen, som vållat ganska många tvistigheter på grund av lagens bestämmelser, och dessa tvistigheter ökas genom alla de gränsfall, som faktiskt uppkommit på grund av lagens bestämmelser. Jag har personligen någon erfarenhet av dessa förhållanden. Jag brukar nämligen själv uppträda såsom ombud för ensittare, alltså nyttjanderättshavare, vid sådana lösningsförrättningar. Jag har träffat på två fall, där det faktiskt förekommit, att jordägare kunnat bevisa, att upplåtelsen icke skett före den 1 januari 1919 utan senare under samma år. Det är ganska beklämmande att träffa ensittare, som faktiskt fyllt lagens bestämmelser i övrigt, men då tillträdet ägt rum låt oss säga en eller två månader senare än i lagen angivet datum icke kunnat komma i åtnjutande av de förmåner, som tillkomma andra ensittare.

Detta är enligt min uppfattning icke någon synnerligen stor fråga. Jag tror

Motion om viss ändring i lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område. (Forts.)
 tvärtom, att det är ett ganska begränsat antal nyttjanderättshavare, som kunna komma i fråga även med tidpunkten framflyttad till den 1 januari 1925. Men eftersom det dock finns en hel del sådana, anser jag, att det vore ganska angeläget, att man verkställde en utredning om i vilken utsträckning upplåtelse verkligen kommit till stånd efter den 1 januari 1919.

Jag förstår, att då motioner upprepade gånger väckts i denna fråga och dessa motioner ständigt blivit avslagna med ungefär samma motivering, måste det vara hopplöst att på frågans nuvarande ståndpunkt yrka bifall till motionen — jag vet för övrigt icke, vilken ståndpunkt första kammaren intagit i denna fråga — men trots detta skall jag likväl yrka bifall till den föreliggande motionen med den motivering, som jag här anfört.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag har visserligen icke direkt deltagit i behandlingen av denna fråga i utskottet, men jag har gjort det tidigare och vill därför påminna herr Jonsson i Haverö om att denna lag kom till såsom en retroaktiv lag. Man stod inför en viss bestämd svårighet som det gällde att vid en viss tidpunkt söka lösa, och man satte denna gräns då till den 1 januari 1919. Det är emellertid uppenbart, att vart man än flyttar gränsen, så möter man i alla fall gränsfall. Med en sådan lagstiftning som denna kan aldrig förhindras, att den ene kommer utanför gränsen och den andre innanför. Jag skulle då tro, att det är klokare att, som utskottet här har framhållit, hålla fast vid den ursprungliga gränsen och icke göra någon ändring i den. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Jonsson i Haverö: Herr talman! Jag tror icke, att det ligger till riktigt på det sätt, som fröken Hesselgren säger. Jag är nämligen ganska övertygad om att ifall det har skett upplåtelser efter år 1925, alltså efter det lagen tillkom, har det skett i mycket liten omfattning och kan i varje fall icke ha skett i sådan omfattning, att det kan ha någon betydelse. Vad som har betydelse i detta fall är, att man får tidpunkten framflyttad till den tidpunkt, då lagen verkligen blev bekant både för jordägarna och ensittarna. Kunde man få en sådan ändring till stånd, så skulle jag för min del icke kräva, att man skulle gå längre.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 22.

Föredrogos vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall, m. m.; och

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 maj 1941 (nr 243) om rätt för arrendator att bortföra stråfoder m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall, m. m., såvitt angår anslagsfråga; och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av vissa områden till Tärna kommun i Västerbottens län.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 23.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående förbud för ungdom under aderton år att vinna tillträde till offentlig danstillställning.

Motion angående förbud för ungdom under aderton år att vinna tillträde till offentlig danstillställning.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Senander**: Herr talman! Även om icke någon av motionärerna begärt ordet i denna fråga, så anser jag mig dock böra säga några ord. Jag vill först uttala mitt erkännande åt utskottet för att det så pass bestämt har avvisat den föreliggande motionen. Särskilt gäller detta mitt erkännande, att utskottet klart uttalat, att man icke stävjar danslusten med förbud. Utskottet borde emellertid ha tillagt, att det icke finns något som helst skäl att hindra danslusten hos ungdomen. Den är och förblir i alla tider det naturliga uttrycket för ungdomens livsglädje och behov att roa sig.

Motionen är endast att betrakta som ett led i den attack, som under förra året startades av ett koppel herrar och damer, som förkvävt minnena av sitt eget ungdomliga förflutna och därmed ansågo sig ha moralisk rätt att mästra vår tids ungdom. Man hade verkligen väntat sig, att attackerna mot ungdomen icke skulle ha upprepats så snart efter det svidande nederlag, som de moraliserande herrarna och damerna ledo under förra året. Att de ändå komma igen kan knappast tolkas som utslag av en sund ideell åskådning. Snarare tyda deras ideliga framstötter på en långt driven kverulans. I varje fall kan man icke spåra den minsta förståelse för ungdomens problem i deras verksamhet. Jag begär icke, att de skola företa en självrannsakan beträffande sin egen ungdom — det vore kanske att begära för mycket — men däremot kan man fordra, att de åtminstone böja sig för de förkrossande fakta, som levererats mot deras förvända syn på ungdomens problem. Det kan icke vara dem obekant, att vissa företagna undersökningar visat, att alla deras lamentationer om ungdomens dåliga moral och nöjeslivets förflackning i stor utsträckning äro rena konstruktioner. Gallupundersökningar ha konstaterat, att ungdomen i dag är bättre än förr. Den studerar mera och den ägnar sig mera åt fysisk fostran och andra sunda fritidssysselsättningar.

Redan detta är ju i och för sig litet genant för dem, som söka inbilla det svenska folket, att de själva voro så mycket bättre i sin egen ungdom. Andra undersökningar ha emellertid dessutom konstaterat, att deras egna årsklasser mera ge sig det så kallade förflackade nöjeslivet i våld än ungdomen av i dag. Ungdomsvårdskommittén har sålunda företagit en undersökning för att utröna utbredningen bland olika åldrar av det så kallade dansraseriet. Denna undersökning gav ett resultat, som borde göra de moraliserande tanterna och farbröderna en smula bleka om nosen. Av 2,973 undersökta fall var det endast 71, som befunno sig under myndighetsåldern. Övriga grupper innehade ett obestriddigt rekord, och det visade sig, att gubbarna voro mera danslystna än ungdomarna. Vid undersökningen konstaterades, att 233 manliga och 271 kvinnliga befunno sig i åldrarna 21—25 år. I åldrarna 25—35 år räknade man 631 manliga och 486 kvinnliga. För åldrarna 35—50 år voro siffrorna respektive 653 och 209, och i åldrarna över 50 år räknade man 332 manliga och 87 kvinnliga.

Motion angående förbud för ungdom under aderton år att vinna tillträde till offentlig danstillställning. (Forts.)

Det var alltså 332 gubbar över 50 år, som hade slungat sig in i »den fördärvbringande dansens virvlar», medan antalet ungdomar under myndighetsåldern endast utgjorde 71. Gubbarna överträffade också med glans siffrorna för ungdomar mellan 21—25 år.

Vilja nu herrarna och damerna nödvändigt få en utlösning för sina moraliska intressen, så förefaller det mig, som om de borde ha inriktat sitt nit på att stävja »dansraseriet» hos sina egna årsklasser. Statistiken visar, att de ha ett synnerligen begränsat operationsfält, då det gäller ungdomen.

Under förra årets offentliga ungdomsdebatt sökte man ju bevisa, att ungdomen nu för tiden var sedligt och moraliskt förvildad. Dansen var det främsta beviset, framför allt den moderna dansen, och dansställena betecknades såsom »marknader för ungdomens sexuella exploatering». Man fortsätter alltså på samma linje. Jag har här i min hand en broschyr, utgiven av den icke obeakante herr Svantesson, en broschyr som heter »Ungdomens fiende N:o 1. Den offentliga moderna dansen». Där får man också en hel rad exempel på hur dessa moraliserande herrar och damer bedöma dansen såsom ett slags inledning till vida farligare ting. Exempelvis påstås i broschyren, att någon danslysten ungdom skulle ha yttrat: »Vad är den moderna dansen? En fin och hygglig sällskapslek? Nej, en vilddjurslek!» Och så fortsätter man: »Dansen... musiken! Eggande är för litet sagt om den. Den arbetar sig sakta upp till en höjd, där man inte har intresse för någonting annat än rytmen, glidandet. Och flickan följer med, smidigt, mjukt, farligt, rasande. Man förlorar sig själv, man är med ena halvan utanför sig själv. Den andra halvan tänker man med, men det blir inte så mycket. Och man blir allt mindre nogräknad. Flickorna också. Man blir djärv... Men ingenting märks eller syns. Men man känner det. Ibland är det som om man ville bitas eller slåss.»

Kan man tänka sig en mera förvrängd och plump skildring av den moderna dansen än den, som presteras här? De moraliska väktarna hävda alltså utan vidare, att dansen är förspelet till sexuella utsvävningar. Denna bevisföring är lika förtvivlat enkel som den, vilken kommer till synes i en anekdot från England. En dam hade utnämnt sig själv till moralisk väktare i byn. Hon beskyllde en arbetare för fylleri. Som »bevis» anförde hon, att hon med egna ögon sett arbetarens skottkärria utanför en krog. Arbetaren ansåg sig icke böra ingå i svaromål. Han gjorde i stället så, att han en kväll placerade sin skottkärria utanför damens villa och där fick den stå hela natten. »Beviset» var ju lika starkt i båda fallen.

Så förhåller det sig också med klankarnas bevisning för ungdomens sedliga förfall. De se bara skottkärrian. De se dansen och de unga friska dansparen. Resten föreställa de sig själva i sin smutsiga fantasi.

Tyvärre ha ju sedlighetsapostlarna icke bara noterat nederlag. De kunna också anteckna vissa framgångar för sin propaganda. Dit räknar jag överståthållarämbetets om en verkligt rörande naivitet vittnande tilltag att förbjuda eftermiddagsdanserna här i Stockholm på söndagar. Det må man ju verkligen beteckna som ett framsteg på vägen mot det fullständiga dansförbudet, som tycks vara vissa människors ideal! Klokt folk kan visserligen icke begripa, varför överståthållarämbetet börjar med den absolut oskyldigaste dansen, men det betyder kanske icke så mycket i sammanhanget. Huvudsaken är ju, att överståthållarämbetet har räckt de hårt betryckta sedlighetskverulanterna en hjälpande hand. Till och med polismästaren i Stockholm, som sannerligen icke kan beskyllas för att »lägga hyende under lasten» — man behöver bara erinra sig den herostratiskt ryktbara razzian mot Hotell Atlantic — fann för-

Motion angående förbud för ungdom under aderton år att vinna tillträde till offentlig danstillställning. (Forts.)

budet mot eftermiddagsdansen vara alltför starkt. Han var klok nog att uttala, att man icke kan göra inskränkningar i den högt skattade dansen utan att ge ungdomen något annat nöje i stället.

Men som sagt, överståthållarämbetet gjorde sin plikt i sedlighetsintresse och förbjöd den oskyldiga eftermiddagsdansen. Därmed har huvudstaden gått före med ett exempel, som måste komma landsortens ungdomsklankare att känna rysningar av glädje över det perspektiv, som överståthållarämbetet öppnat genom sitt löjliga dansförbud.

Det skulle vara intressant att veta, om tillskyndarna till den motion, som vi nu behandla, tänkt sig konsekvenserna av ett förbud mot ungdom under 18 år att besöka danstillställningar. Har man något annat att bjuda den i stället? Tro de kanske, att man kan sätta denna ungdom i söndagsskola? Mena de, att man skulle kunna förmå ungdomen att stanna hemma och läsa bibeln eller avlyssna predikningar i radio? Inbillar man sig verkligen detta, då har man bara gett ett nytt bevis för hur litet man förstår av de ungas tankevärld. Förbjuder man dansen för denna ungdom, kommer den att söka sig till andra, mera okontrollerbara nöjen och njutningar. Den kommer helt enkelt att drivas ut på gatan. Skulle motionen vinna bifall, så måste man förmodligen också skapa en särskild polisapparat för att övervaka dansbrottsligheten. Det blir enda resultatet av de sedlighetsivrande motionärernas ansträngningar. Att de därigenom skulle få in ungdomen i sin fålla anser jag vara absolut otänkbart.

Nej, mina damer och herrar, ni som klaga på ungdomen, vad som behövs är icke förbud för ungdomen att roa sig! Det finns för närvarande alldeles tillräckligt med lagar och förordningar i det avseendet. Vad ungdomen behöver är ökade möjligheter till bättre och prisbilligare nöjen. Lokalfrågan för ungdomen måste exempelvis lösas, icke minst, säger jag, för att bereda den tillfälle till dans. Det måste byggas bättre och sundare danslokaler över huvud taget. Gjorde man det, så skulle ungdomen icke behöva tjänstgöra som utsagningsobjekt för en massa privata geschäftsmakare på nöjeslivets område. Framför allt — det bör särskilt framhållas — måste man skapa större trevnad i hemmen för ungdomen genom att bygga sunda och trevliga bostäder. Där emot skall man icke försöka, ty man kan på förhand säga att det är en alldeles hopplös uppgift, att sätta vår tids ungdom inom ett stängsel av lagparagrafer. Det är icke medlet att fostra ungdomen. Den är i stånd att fostra sig själv, om den bara ges möjlighet därtill. Alla dessa, och det skulle jag vilja sluta med, som tagit till sin livsuppgift att knorra över ungdomen, borde lära sig förstå, att endast en ungdom utan bojer kan bli en ungdom med ansvar och självansvar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Malmberg**: Herr talman! I anledning av herr Senanders anförande finner jag det påkallat att med några ord beröra utskottets utlåtande. Man kanske skulle med tacksamhet inhösta det bifall, som herr Senander har givit, men, herr talman, jag måste säga, att jag har svårt att göra det, därför att hans argumentering vittnade om en mentalitet, som är alldeles främmande för utskottet. Vi ha kommit till vår slutsats på helt andra grunder än de, som herr Senander anförde.

Spörsmålet om ungdomens nöjesliv är föremål för prövning inom ungdomsvårdskommittén av 1939, och riksdagen brukar icke utan alldeles särskilda skäl hemställa om en ny utredning av ett ärende, som redan är under prövning. Vi

Motion angående förbud för ungdom under aderton år att vinna tillträde till offentlig danstillställning. (Forts.)

ha tidigare i dag behandlat en motion, som gällde lag om ändring av ordningsstadgan för rikets städer i syfte att bereda de kommunala myndigheterna större medinflytande vid nöjeslivets utformning. Denna motion avslogs med hänvisning till att detta spörsmål prövades av den kommitté jag nyss omnämnde. Jag vill här betona, att just detta faktum, att denna fråga, detta led i det stora ungdomsvårdskomplexet är föremål för prövning, är det som i första hand föranlett utskottets ståndpunktstagande. Men när vi nu haft att behandla detta spörsmål ha vi inte ansett oss kunna helt gå förbi själva sakfrågan.

Det är ju så, som motionärerna framhålla, att i krigs- och kristider har dansen högkonjunktur. Bakom detta förhållande ligger ett helt problemkomplex, som det kunde vara värt att söka komma till närmare klarhet i. Vi ha inom utskottet varit ense med motionärerna på den punkten, att det kan innebära stora faror för ännu omogen ungdom att besöka offentliga danstillställningar i den omfattning, som numera verkligen sker. Men vi ha inte kunnat komma till samma slutsats, när det gäller att bedöma effektiviteten av det skydd ett generellt förbud skulle innebära. För det första erbjuder det ganska stora svårigheter att upprätthålla ett sådant förbud, ty under begreppet offentlig dans inrymmas ju en mångfald anordningar. Dessa svårigheter vore kanske ändå överkomliga, men vad som är värre, det är, att man inte på denna väg kan stävja danslusten. Man har anledning befara, att ungdomen söker sig till danstillställningar, som äro utan all kontroll. Vi ha ansett, att man då för ifrågavarande ungdomar inte får det skydd mot frestelser och faror som motionärerna syfta till.

Motionen rör sig i mångt och mycket om förhållandena här i Stockholm. Hela exemplifieringen är hämtad därifrån. Nu har, som kammarens ledamöter känna till, överståthållarämbetet i Stockholm vidtagit restriktiva åtgärder — med vilken verkan kunna vi icke ännu bedöma. Det återstår att se. Vi ha också inom utskottet och i vårt utlåtande visat på denna möjlighet för en lokal myndighet att vidtaga restriktiva åtgärder i motionens syfte, därest särskild anledning därtill föreligger. Jag tror, att detta är en riktig väg att gå, därför att en lokal myndighet kan överblicka, om förhållandena kräva ett ingripande, och även överblicka de konsekvenser en sådan åtgärd kan ha.

Förra året behandlade vi här i kammaren de stora ungdomsvårdsproblemen med anledning av föreliggande motioner. I det utlåtande som från första tillfälliga utskottets sida då avgavs betonade vi med styrka, att man i första hand bör söka tillgripa positiva åtgärder, men vi framhöllo också, att restriktiva åtgärder kunde tänkas. Vi ha nu i vårt utlåtande också pekat på att spörsmålet om en förbättrad ungdomsvård återkommer på riksdagens bord inom icke alltför avlägsen framtid. Vi få då tillfälle att taga ställning till de olika förslagen och därvid göra ett lämpligt avvägande mellan positiva och restriktiva åtgärder. Jag föreställer mig, att det är klokt, att vi vänta med vårt ståndpunktstagande till denna tidpunkt, då vi kunna bedöma detta frågekomplex i dess helhet.

Jag ber alltså, herr talman, att i anslutning till vad jag här anfört få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sundqvist: Herr talman! Jag har kunnat ansluta mig till avslagsyrkandet av det skälet, att denna fråga efter allt att döma kommer att behandlas av 1939 års ungdomsvårdskommitté. I utskottet har någon verklig realbehandling av motionen icke skett — såsom utskottets ordförande också nyss framhållit. Men då frågan om motionens innehåll nu här i kammaren har blivit föremål för en så pass utförlig behandling, kan jag icke underlåta att säga några ord angående frågans egentliga innebörd.

Motion angående förbud för ungdom under aderton år att vinna tillträde till offentlig danstillställning. (Forts.)

Det är uppenbart, att om frågan blivit föremål för realbehandling i utskottet, skulle anledning förefunnits att särskilt allvarligt understryka, vilken roll det förhållandet spelar, att ungdomar under 18 år — märk väl i ungdomslivets ömtåligaste ålder — utsätts för de påfrestningar som restaurangbesöken, till vilka de lockas genom dansen, innebära. Det är också värt att särskilt framhållas, och det underströks i debatten i följd om ungdomsvårdsfrågan, att ungdomarna inte minst i det tidigare åldersskedet äro utlämnade åt inflytande av ytterst dålig beskaffenhet. Det är en helt annan situation nu än förr i tiden, när hemmen mera tog hand om de unga människorna och när den allmänna opinionen hindrade åtminstone vissa ungdomslivet förödande makter att utöva inflytande. Sammanhanget synes vara, att i samma mån som hemmens inflytande över ungdomarna minskats och i samma mån som påverkningarna utifrån, icke minst genom det på ekonomisk vinning baserade nöjeslivet, blivit större, i samma mån måste just denna kategori av ungdom skyddas. Den situation är således för handen, att när hemmen icke kunna bereda dessa unga människor i den ömtåligaste åldern skydd, får samhället göra det.

Jag har velat säga detta, därför att jag för egen del förväntar av ungdomsvårdskommittén, att den ägnar allt beaktande åt den fråga som här är före. Jag har emellertid på de grunder jag inledningsvis berörde icke ansett, att ifrågavarande motion borde föranleda någon riksdagens åtgärd, i avvaktan alltså på ungdomsvårdskommitténs betänkande och dess förslag i denna fråga.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Lindmark*.

Herr Nilsson i Landskrona: Herr talman! Det torde icke vara många som ha någon annan uppfattning, än att man bör skydda ungdomen så mycket som möjligt mot de faror den är utsatt för. Men när det sättes i fråga att lösa detta problem genom att skapa ett förbud mot dans eller genom att höja åldersgränsen för deltagande i dansen, då säger mig min mångåriga erfarenhet, att man börjar i fel ända. Man kan nämligen inte skydda ungdomen genom att hålla den borta från ifrågavarande danstillställningar, utan huvudsaken är, att man ordnar lokalfrågan samt håller uppsikt och ordning vid de tillställningar man har på sådant sätt, att ungdomarna, närmast de unga flickorna, skyddas.

Jag skulle vilja säga, att det är ingen överdrift att påstå, att under de senaste 25 åren har den dansande ungdomen bättrat sig så mycket, att det mellan förr och nu är en skillnad som mellan natt och dag. Det förekommer överhuvud taget på danstillställningarna nu inga som helst ligor, såsom det fanns för 25 år sedan. Jag har exempel på hur mödrar varit hos mig såsom föreståndare för en samlingslokal och bett, att deras ungdomar under 16 år skulle få komma med på danstillställningarna, när de blivit konfirmerade och kommit ut i förvärvsarbete. Vi ha framhållit, att detta är omöjligt enligt lagens bestämmelser. Det finns ingen annan möjlighet, än att mödrarna själva gå med på dessa tillställningar såsom åskådare. Det har också visat sig, att många mödrar suttit på läktaren i danslokalen och sett på, när ungdomen roat sig. Vi ha också inbjudit vederbörande institutioner i samhället att kontrollera, under vilka former ungdomen roar sig, och ingen enda har kunnat påvisa något annat, än att det skett under riktiga och goda former. Dessa mödrar som varit hos mig ha ansett, att deras flickor voro mycket bättre

Motion angående förbud för ungdom under aderton år att vinna tillträde till offentlig danstillställning. (Forts.)

skyddade i den ljusa och trevliga danssalongen, där ordning och reda varit rådande, än annorstädes.

Jag tror, att om man vill verka för skydd åt den dansande ungdomen, måste man börja i rätt ända och, såsom jag nämnt, ordna ljusa, trevliga och glada samlingslokaler, där man kan finna den trevnad och de nöjen som kunna förenas med dessa danstillställningar. Jag för min del har varit med om att anordna sådana under omkring 25 års tid, och jag tror, att det är ett mycket gott resultat jag kommit till. Handlar man så i stället för att komma med förbud och höja åldersgränsen, tror jag, att man bereder ungdomen en större glädje och tillfredsställelse.

Herr Mosesson: Herr talman! Jag skulle knappast tro, att någon av kammarens ledamöter, möjligtvis med undantag för herr Senander, har den uppfattningen, att vi som undertecknat denna motion skulle vara till den grad naiva och ha så liten erfarenhet av livet, att vi skulle inbilla oss, att man kunde råda bot på missförhållandena i samhället bara genom att komma med förbud och lagbestämmelser. Livet har i den delen lärt oss någonting. Men, som herr Sundqvist påpekade, vi stå inför den företeelsen som är mycket allmän och som nog varanda en av mina kamrater här givit akt på, nämligen att hemmen mer och mer förlora den makt och det inflytande som de tidigare haft över ungdomen, och då ha vi att svara på frågan: vad skola vi vid sådant förhållande göra?

Nu kanske det bör framhållas, att när det gäller denna fråga, som berör hela vårt land, så ha vi som representera olika trakter av vårt land naturligtvis olika erfarenheter. Om emellertid kammarens ledamöter en måndag eller en annan dag skulle följa med och besöka de polikliniker som finnas här i Stockholm för behandling av könssjukdomar och se de stora skaror av minderårig ungdom som finnas där, så skulle, förmodar jag, varenda en säga, att detta är en nog så sorglig företeelse vi ha framför oss, att vi inte kunna nöja oss med att bara konstatera missförhållandena utan att vi måste försöka göra någonting för att råda bot på dessa missförhållanden.

Jag medger att den föreliggande motionen, med vilken jag haft litet grand att göra, är skriven främst utifrån de erfarenheter, som vi gjort, vilka här i Stockholm syssla med barnvårdsärenden och andra närbesläktade sociala frågor. Men jag skulle ha varit tacksam, om första tillfälliga utskottet vid sitt avstyrkande av motionen inskränkt sig till att hänvisa till den utredning som pågår. Utskottet hade ju, när det skrev sitt utlåtande, en upplysning, som vi inte hade när vi avlämnade motionen, nämligen att ungdomsvårdskommitténs betänkande är att förvänta redan innevarande år. Hade vi vetat det, hade inte motionen kommit, ty då hade vi kunnat bida. Nu har utskottet emellertid, även om det inte gått in på någon realbehandling av frågan, tillåtit sig ett uttalande, som jag tycker verkar, som om utskottet sloge sig självt på munnen. Utskottet lär väl inte förmena, att det är möjligt att avhjälpa dessa missförhållanden utan ingripanden på lagstiftningens väg, och då bör man inte redan från början intaga den ståndpunkten, att man säger, att visserligen medför det nuvarande tillståndet svåra olägenheter men att ett försök att stävja detta bara skulle leda till någonting ännu sämre, i det att effekten skulle bli att de, som drabbades av ett förbud, sökte sig till obskyra underjordiska lokaler.

Jag har bara velat säga detta, och jag har, herr talman, intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 24.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående viss ändring i statens järnvägars taxebestämmelser.

Motion angående viss ändring i statens järnvägars taxebestämmelser.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr Kyling: Herr talman! Emot ett enhälligt utskott lär det inte finnas några större möjligheter att vinna bifall till den här föreliggande motionen, och jag kommer inte heller, herr talman, att ställa något yrkande, utan vill bara i samband med behandlingen av utskottsutlåtandet med några få ord beröra anledningen till att motionen kommit fram.

Skoltandvården har ju oerhört stor betydelse, men det är nu i allmänhet endast städer och samhällen som haft tillfälle att ordna sådan medan det vad landsbygden beträffar ännu finns mycket övrigt att önska. Detta beror delvis på att församlingarna på landsbygden också ha att räkna med rätt stora kostnader för barnens resor till närmaste tandläkare. I många fall ha därför, enligt vad som sagts mig, kommunerna gått in för att bekosta skolbarnens tandvård, under förutsättning att barnens målsmän själva betala resorna till närmaste tandläkare eller tandklinik.

Anledningen till den framställning jag nu gjort är, att i ett fall, där S. J. övertagit en privat järnväg, har man dragit in den avgiftsnedsättning, som vissa kommuner tidigare åtnjutit för skolbarnens resor till närmaste tandläkare. Det är ganska tråkigt, att just den järnväg, som kallar sig för hela svenska folkets järnväg, förfar på sådant sätt, och det har upprört sinnen rätt mycket i de bygder, som på detta sätt kommit i ett sämre läge. Det har i flera fall visat sig att resorna blivit så dyra, att föräldrarna inte kunnat kosta på sina barn resa till tandläkaren och sålunda gått miste om den tandvård för barnen, som kommunerna beslutat att lämna.

Det talas i utskottets utlåtande om att då en avgiftsnedsättning inte kan komma barn inom alla delar av landet tillgodo, så är det lika bra att vänta med åtgärder av detta slag till den dag, då folktandvården blir helt genomförd. Jag kan inte dela den uppfattningen, ty jag anser, att om man på detta sätt kan hjälpa en del kommuner, bör man också göra det redan nu, utan att invänta den dag, då samtliga kommuner skulle kunna få del därav.

Jag vill emellertid, när det denna gång alltså inte går att komma fram till något positivt resultat, uttala den förhoppningen att då frågan om folktandvårdens genomförande blir aktuell även det spørsmål, som jag här berört, måtte tagas upp.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Ljungberg: Herr talman! Såsom framgår av utskottsutlåtandet, har utskottet på allt sätt behjärtat det syfte, som ligger bakom motionärens framställning, nämligen ett främjande av skoltandvården. Utskottet säger ju t. o. m., att om man bara haft denna synpunkt att taga hänsyn till, skulle man ha kunnat tillstyrka motionen. Men om man närmare tränger in i saken, skall man finna, att det är mycket svårt att här tillgodose detta syfte. Skulle man gå in för taxenedsättning enbart på S. J. — och någon annan taxenedsättning kunna vi ju här inte besluta om — skulle denna bli i hög grad ojämnt och orättvist fördelad, och man skulle inte komma åt att hjälpa de kommuner, som kanske i främsta rummet vore i behov av hjälp. Detta är det förnämsta motivet till att utskottet intagit den ställning, som utskottet gjort.

Jag har bara velat säga detta här nu. Motionären har ju inte för sin del ställt

Motion angående viss ändring i statens järnvägars taxebestämmelser.
(Forts.)

något yrkande, men jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 25.

Motion angående viss minskning av beredskapstiden för årsklass 1943. Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion angående viss minskning av beredskapstiden för årsklass 1943.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 284, hade herrar *Hagberg* i Luleå och *Persson* i Stockholm föreslagit, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t framhåller önskvärdheten av att årsklass 1943 erhåller sådan minskning i fråga om beredskapstiden, som svarar mot den genomsnittliga tid tjänsteplikten i skogarna tagit, och att detta genom kungörelse eller på annat lämpligt sätt delgives de berörda».

Utskottet hemställde, att här förevarande motion II: 284 icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Persson* i Stockholm: Herr talman! I föreliggande motion föreslås, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle framhålla önskvärdheten av att årsklass 1943 erhåller sådan minskning i fråga om beredskapstiden, som svarar mot den genomsnittliga tid tjänsteplikten i skogarna tagit, och att detta genom kungörelse eller på annat lämpligt sätt delges de berörda.

Avsikten med detta förslag är alltså, att riksdagen skulle visa de tiotusentals unga män det här gäller, att den uppoffring, som denna ungdoms flera månader långa skogsarbete ändå för dem innebär, av folkrepresentationen uppmärksammas och uppskattas och att riksdagen vill bereda dem rättvisa genom att som kompensation för vistelsen i skogarna förkorta den militära beredskapstiden för dem, därest läget på det militära området skulle medge detta, när frågan blir aktuell. Med sistnämnda reservation, som är uttalad redan i motionen, undanröjas de betänkligheter, som chefen för försvarsstaben anført, när han i sitt yttrande över motionen alldeles omotiverat framhåller, att det inte kan vara möjligt att nu förutse, hur stor del av krigsmakten, som behöver vara krigsorganiserad sommaren 1945. Statens bränslekommission anser för sin del den åtgärd, som vi föreslagit, vara skälig, men arbetsmarknadskommisionen, som återigen visar att den ärvt inte bara gamla A.K:s initialer utan också dess sociala trängsyn i alla frågor, anstränger sig över hövan för att hitta invändningar mot förslaget. Arbetsmarknadskommisionen har sålunda avgivit ett yttrande av innebörd, att alldenstund 5,643 unga män, som frivilligt anmält sig för att utföra skogsarbete i förväg, äro skogsarbetare, så kan det enligt kommissionens mening icke vara nödvändigt med kompensation åt dem, och därför skall man också strunta i de 12,751 icke-skogsarbetare, som nu befinna sig ute i skogarna liksom i de tjugotusentals, som senare komma att sändas dit, till förfång för deras yrkesutbildning och vanliga arbete.

Utskottet har för sin del gjort detta de obotfärdigas förhinder till sitt, men jag tror att det vore klokt, om riksdagen ginge en annan väg och ställde kompensation i utsikt för 1943:orna, detta givetvis med reservation för vad det militära läget 1945 kan kräva. Ett sådant beslut skulle göra sitt till för att mins-

Motion angående viss minskning av beredskapstiden för årsklass 1943.
(Forts.)

ka det missnöje och den oro, som trots alla skönmålningar i pressen ändock finns bland dem, som tvångskommenderats ut i skogarna, ett missnöje som bl. a. grundar sig på den besvikelse dessa unga känna, när de, såsom skett i många fall, finna att det inte bara är fråga om att de skola syssla med produktion av bränsle, utan att de också få fullgöra en del av sin värnplikt såsom massavedhuggare, till båtnad för skogsbolag och massafabriker och deras aktieägare.

Med hänvisning till vad jag sålunda anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen nr 284.

Herr Ljungberg: Herr talman! Under de tider, som vi nu genomleva, måste ju samhället i olika avseenden ta sina medborgares tjänster i anspråk på ett helt annat sätt än tidigare. Både den militära beredskapen och tjänsteplikten äro utslag av detta, och det må här sägas ut, att vi alla varmt uppskatta de uppoffringar för fosterlandet, som de unga män göra, vilka bli uttagna för dessa ändamål.

Detta är en sida av saken. Men att däremot gå in för att ge speciella löften till en viss kategori av dem, som blivit uttagna, kan naturligtvis inte komma i fråga. Även om man tar med den reservation, som herr Persson i Stockholm talade om, nämligen att löftet endast skulle infrias, därest förhållandena 1945 det tillåta, så är det inte lämpligt att ge några löften. Man vet ju inte alls, om man är i tillfälle att infria dem. Man kanske bara väcker förhoppningar, som senare komma på skam.

Frågan har ju utretts och belysts både av försvarsstaben och arbetsmarknadskommissionen, och det torde inte vara mycket att tillägga till vad de sagt. Jag ber därför nu endast att med hänvisning till vad som sålunda anförts få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 26.

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Pettersson** i Dahl, som yttrade: Herr talman! Riksdagen har vid flera olika tillfällen under de senaste åren behandlat viktiga frågor rörande den kommunala indelningen. Vid 1939 års riksdag väcktes sålunda tvenne motioner rörande dessa frågor och med anledning härav beslöt riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan om ändrad lagstiftning, syftande till en mera rationell kommunal indelning.

Vid 1941 års riksdag hade riksdagen att taga ställning till motioner, vari yrkades, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag, avseende att motverka och förhindra en ur det helas synpunkt skadlig stympling av landsbygdens gamla kommunala enheter genom frånskiljande av tätbebyggda delar för förening med närbelägna städer eller samhällen. I dessa motioner framhölls, att den nuvarande kommunala lagstiftningen banar väg för en ytterligare utveckling i riktning mot en förminskning av kommunernas omfång. Sålunda förekommer det, påpekades det i motionerna, att de skattekraftiga delarna av landskommuner inkorporeras med städer och köpingar samt

Interpellation. (Forts.)

att socknar uppdelas på nya kommunalbildningar genom att municipalsamhäl-
len brytas ut till särskilda köpingskommuner.

Konstitutionsutskottet framhöll i sitt utlåtande över de nämnda motionerna,
att de i desamma berörda spörsmålen föllo inom ramen för den av riksdagen
år 1939 begärda utredningen om en mera rationell kommunal indelning. Vis-
serligen hade riksdagens skrivelse ännu icke föranlett någon Kungl. Maj:ts
åtgärd, men utskottet förväntade, att en allsidig utredning av denna betydelse-
fulla fråga komme att påbörjas inom en snar framtid. Vid sådant förhållande
och som de i motionerna berörda spörsmålen icke enligt utskottets mening bor-
de prövas fristående utan i ett större sammanhang avstyrkte utskottet bifall
till motionerna. Riksdagen biföll också utskottets förslag och avlog desamma.

Även vid 1942 års riksdag väcktes motioner, som föllo inom ramen för den
av 1939 års lagtima riksdag begärda utredningen av frågan om ändrad lag-
stiftning, syftande till en mera rationell kommunal indelning. Då någon utred-
ning av frågan ännu icke beslutats av Kungl. Maj:t, föreslog konstitutionsut-
skottet att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att Kungl.
Maj:t med det snaraste måtte föranstalta om företagande av den av 1939 års
lagtima riksdag begärda utredningen om en mera rationell kommunal indel-
ning. Detta blev också riksdagens beslut.

Någon dylik utredning har emellertid ännu icke igångsatts av Kungl. Maj:t.
Enligt min mening finns det inga skäl, som kunna påkalla dröjsmål med en
allsidig och fristående utredning av dessa frågor. Jag hänvisar i detta sam-
manhang till konstitutionsutskottets utlåtande förra året, där utskottet utta-
lat, att de nuvarande tidsomständigheterna icke motivera något ytterligare
uppskov. Tvärtom kunna omständigheter påvisas, som oförtydligt ge vid han-
den, att ett uppskov med denna fråga ger upphov till allvarliga olägenheter.
Sedan riksdagen första gången hos Kungl. Maj:t begärde utredning om ändrad
lagstiftning i avsikt att få till stånd en mera rationell kommunal indelning ha
flera fall inträffat, varvid delar av landskommuner inkorporerats med närlig-
gande städer. Bland andra må här nämnas den av mig väckta och på riksdagens
bord liggande interpellationen om inkorporering av viss del av Tölö kommun
med Kungsbacka stad. Härvid ha de mest bärkraftiga delarna av landskom-
munerna i fråga som regel avskiljts från dessa. Dessa kommuner ha sedan haft
svårt att åstadkomma stabilitet i sin ekonomi. Då man på många håll hyser
den meningen att de nuvarande kommunala enheterna äro för små, förefaller
det inkonsekvent att bibehålla en lagstiftning, som gör det möjligt att ytter-
ligare minska omfånget av redan existerande kommunala enheter. Jag passar
också på tillfället att uttala önskvärdheten av att inga fler inkorporeringar bli
bifallna förrän den av riksdagen begärda utredningen har ägt rum.

Med anledning av vad jag här anfört, hemställer jag om kammarens till-
stånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa föl-
jande fråga:

Ämnar herr statsrådet med det snaraste låta verkställa den av 1939 och
1942 års riksdagar begärda utredningen av frågan om ändrad lagstiftning, syf-
tande till en mera rationell kommunal indelning?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 27.

Interpellation. Herr **Wiberg** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Härmed
anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för
finansdepartementet framställa följande frågor:

Vill herr statsrådet, med anledning av ett uttalande i promemorian om

Interpellation. (Forts.)

krigskonjunkturskatt för år 1943 om obegränsad skattskyldighet för realisationsvinst, som uppkommit genom överlåtelse, vilka skett efter promemorians publicering — i varje fall beträffande fastigheter samt aktier i fastighetsaktiebolag och andelar i fastighetsföreningar — giva ett bestämt besked om herr statsrådets inställning beträffande sådan lagstiftning och, om herr statsrådet anser att den bör genomföras, dess omfattning och den tidpunkt, från vilken den utvidgade skattskyldigheten skall beräknas, så att nu rådande rättsosäkerhetstillstånd undanröjes?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 28.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 45, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt giltighet för förskottsstaten för försvarsväsendet.

Vidare anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall, m. m.; och

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 maj 1941 (nr 243) om rätt för arrendator att bortföra stråfoder m. m.

§ 29.

Justerades protokollsutdrag.

§ 30.

Herr *Nolin* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 68, angående fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.09 e. m.

In fidem
Sune Norrman

Lördagen den 6 mars.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens andra kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg får undertecknad härmed värdsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet t. o. m. den 1 april 1943.

Stockholm den 5 mars 1943.

Fridolf Thapper.

Det vid ansökan fogade läkarintyget var av följande lydelse:

Att riksdagsman Gustav Fridolf Thapper på grund av sjukdom, magsår, är oförmögen till arbete under tiden den $\frac{5}{8}$ — $\frac{5}{4}$ 1943 intygas härmed.

Karolinska sjukhuset, medicinska polikliniken den 5 mars 1943.

Sven Bergqvist,
leg. läk.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 2.

Herr statsrådet *Bergqvist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 78, angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond, m. m.;

nr 79, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 26 april 1940 (nr 272) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 80, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 9 januari 1940 (nr 3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 81, med förslag till lag om ändrad lydelse av 14 kap. 45 § strafflagen;

nr 82, angående ändring av gällande bestämmelser rörande älgavgifter m. m.;

nr 83, angående visst ägoutbyte mellan kronan och Jönköpings stad m. m.;

nr 85, angående bidrag till vårdhem för lättskötta sinnessjuka; och

nr 91, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogs Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 71, med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1943/44 m. m.; och hänvisades propositionen, i vad angick nionde huvudtiteln, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande på bordet liggande propositioner; och remitterades därvid

till jordbruksutskottet propositionen, nr 74, angående anslag för forsknings- och försöksverksamhet rörande lantmannabyggnader; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 75, angående lån för ombyggnad av lastautomobiler för bruk med personbilsringar m. m.;

nr 76, angående anslag till uppförande och drift av en fabriksanläggning för tillverkning av syntetiskt gummi m. m.; och

nr 77, angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den på bordet liggande motionen nr 299 av herr *Nolin m. fl.*

§ 5.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Andersson** i Hedensbyn, som anförde: Herr talman! Konstgödselmedlen ha under de senaste åren undergått en kraftig successiv prisstegring. Infordrade uppgifter ge vid handen, att prisutvecklingen i kraftigt stigande riktning gällt alla slag av konstgödsel, vilket framgår av följande tablå.

	År 1939	1940	1941	1942	1943	
Superfosfat	kr. 7: 38	10: 69	10: 99	13: 33	16: 66	pr 100 kg
Kali	» 13: 10	15: 72	16: 02	17: 96	20: 80	» » »
Kalkkväve 18 %	» 16: 89	20: 48	22: 11	23: 54	25: 75	» » »
» 20 %	» 17: 89	21: 72	23: 36	24: 79	27: 00	» » »
Kalksalpeter	» 16: 61	17: 82	20: 71	21: 35	24: 75	» » »
Svavelsyrad ammoniak	» 16: 03	16: 87	21: 54	22: 85	25: 35	» » »

Prisstegringen har sålunda varit avsevärd för konstgödselmedlen sedan krigets början. Den har i själva verket varit större än vad som framgår av ovanstående siffror. Så t. ex. innehåller superfosfaten 1943 endast 15 procent mot tidigare 20 procent. Den har sålunda undergått en kvalitetsförsämring samtidigt som priset stigit.

Denna prisförändring i stigande riktning har säkerligen hos jordbrukarna varit ägnad att väcka bekymmer, men då jordbrukarna av egen erfarenhet ha sig bekant, att även dessa priser måste ha varit kontrollerade och godkända av priskontrollnämnden, har man antagit, att intet var att göra åt saken. Nu framgår det emellertid av fjolårets bokslut för Superfosfatbolagets verksamhet, att bolagets vinst stigit högst avsevärt. 1941 års vinst å 4.74 miljoner kronor har stigit till icke mindre än 7.10 miljoner kronor för år 1942. Då den kvantitet konstgödselmedel, som under samma tid försålts, måste vara avsevärt mindre än tidigare — jordbrukarnas tilldelning har ju varit lägre — innebär detta, att bolagets vinst på varje säck måste ha ökat högst väsentligt. Med anledning av den mycket kraftiga ökningen av priset, som ägt rum å innevarande års konstgödselleveranser, är det många jordbrukare som av ekonomiska skäl icke ansett sig böra uttaga erhållen tilldelning.

Interpellation. (Forts.)

Vårt försörjningsläge synes vara av den beskaffenhet, att intet får uraktlåtas, som kan bidra till att säkra bästa möjliga skördeutbyte. Höjas i ett sådant läge konstgödselmedlens priser till en sådan nivå, att de verka avskräckande, kan det befaras, att jordbrukarna, särskilt de mindre köpkraftiga, komma att i minsta möjliga utsträckning utnyttja även den starkt begränsade tilldelning som de fått. Betänkliga konsekvenser kunna härigenom uppstå för vår folkförsörjnings nöjaktiga trygghet. Det gemensamma nationella kosthållets standard borde nämligen vara minst lika viktig som Superfosfatbolagets bokslut.

Med anledning av relaterade förhållanden får jag härmed anhålla om andra kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet framställa följande frågor:

1) Har herr statsrådet uppmärksammat den vinstutveckling, som förekommit inom Superfosfatbolaget, vilken till stor del torde härleda av konstgödselprisernas kraftiga stegring, och

2) är herr statsrådet beredd att genom sina kontrollerande organ ingripa i den prisutveckling, som i berörda avseende äger rum?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 6.

Interpellation.

Herr Lövgren erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! För någon tid sedan företog postverket en besparingsåtgärd genom att indraga värdepostbrevbäringen. Det beräknades, att postverket skulle förtjäna några hundratusen kronor på denna åtgärd, och det är möjligt, att så skett. Men denna besparing har då åstadkommit på det högst irrationella sättet, att allmänheten åsamkats besvär, tidsutdräkt och förargelse i riklig mängd. När man går att bedöma en dylik åtgärd, synes det ganska rimligt att mot varandra väga den besparing, som vinnes, mot de olägenheter, som åsamkas allmänheten. Så synes icke ha skett i detta fall, och när man nu vunnit erfarenhet om »reformens» verkningar, vore det kanske anledning att göra en närmare undersökning därom. Detta synes så mycket hellre böra ske som det på senare tid gjorts gällande, att antalet postförfalskningar starkt ökat efter värdebrevbäringens indragande. Skulle det vara fallet, att ett betydande antal förfalskningsbrott med ty åtföljande häktning och fängelse bliva en följd av den ökade svårighet till kontroll, som indragningen medför, då ligger däri ytterligare en anledning att överväga värdebrevbäringens återinförande. Ty det kan ju icke vara rationellt att genom en indragning av brevbarare åstadkomma ett sådant tingens tillstånd, att ett kanske lika stort antal personer hamna i fängelse. Postverket gör allmänheten mycket stora tjänster till ett mycket billigt pris, och det är ändock så väl organiserat, att det ger staten en icke föraktlig inkomst. Mot bakgrunden härav ter sig indragningen av värdepостbrevbäringen som en skönhetsfläck, vilken borde bortopereras. Med stöd av det ovan anförda anhåller jag, herr talman, om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

1) Har statsrådet det intrycket, att indragningen av värdepостbrevbäringen givit ett i allo gott resultat?

2) Om så icke är fallet, är statsrådet beredd att medverka till värdepостbrevbäringens återinförande?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckt motion angående den borgerliga kommunens övertagande av beslutanderätten rörande församlingarnas ekonomiska angelägenheter;

nr 2, i anledning av väckt motion om ändring av gällande bestämmelser om rätt till deltagande i val av kommunala revisorer m. m.; och

nr 3, i anledning av väckta motioner angående vidtagande av åtgärder till skyddande av valhemligheten vid allmänna val;

statsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatens sjätte huvudtitel, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående ändring av den för budgetåret 1942/43 fastställda förskottsstaten för försvarsväsendet;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till posthusbyggnad i Karlskrona;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av visst äldre reservationsanslag; och

nr 39, i anledning av väckt motion om nya lönebestämmelser för chefsbefattningarna vid de affärsdrivande verken m. m.;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 9, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning;

nr 10, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning; och

nr 11, angående avskrivning av osäkra fordringar vid riksbankens huvudkontor samt avdelningskontor i Malmö;

första lagutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckt motion angående överförande av trafikförsäkrings- och automobilförsäkringsverksamheten till riksförsäkringsanstalten;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckta motioner om införande av högertrafik; och

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 1, i anledning av motion angående mobilisering av frivillig arbetskraft för skogsarbetet;

nr 2, i anledning av motion angående tilldelningen av motorbränsle åt provinsialläkare och distriktsveterinärer; och

nr 3, i anledning av motion angående särskilda tilläggskort åt vissa kategorier av arbetare.

§ 8.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första lagutskottet:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall, m. m., såvitt angår anslagsfråga; och nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av vissa områden till Tärna kommun i Västerbottens län.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.15 e. m.

In fidem
Sune Norrman.